

Leefstijlen en woonwensen van senioren

G. H. Langhout, s1337521

rijksuniversiteit
groningen

9 juli, 2009

Voorwoord.

Voor u ligt mijn masterscriptie over de leefstijlen van senioren en de woonwensen van hen. Dit onderzoek is gedaan in het kader van het afstuderen aan de faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. Het onderzoek is begeleid door Ir. G.H. Heins, aan wie ik mijn dank hiervoor verschuldigd ben.

Met het oog op de vergrijzing in de toekomst zal gekeken worden naar de woonwensen van senioren. In dit onderzoek komen de leefstijlen en woonwensen van senioren aan de orde en er zal gezocht worden naar een koppeling tussen deze leefstijlen en woonwensen.

Het zal de lezer niet ontgaan dat de invloed van de huidige kredietcrisis niet aan de orde komt in dit verslag. Hiervoor is gekozen omdat de gevolgen van de crisis niet zijn te overzien, en omdat het meeste van de gebruikte data nog van voor deze crisis stamt.

Gerlof Langhout,

16 augustus 2009, Groningen.

Samenvatting.

In dit afstudeerrapport is onderzoek gedaan naar leefstijlen voor senioren en woonwensen van senioren en de koppeling daarvan. Het beantwoorden van de volgende vraag staat centraal in het onderzoek:

Is er een mogelijke typologie van leefstijlen voor senioren te onderscheiden en is het mogelijk om woonwensen voor senioren hier aan te koppelen?

Er is gekozen om naar leefstijlen voor senioren te kijken, omdat Nederland in de toekomst te maken krijgt met vergrijzing. Hierdoor zullen zich meer senioren op de woningmarkt begeven, en zal het woningaanbod in Nederland zich aan de eisen van deze senioren moeten aanpassen.

Het begrip leefstijl is een ruim begrip en er zijn veel definities mogelijk. De definitie die gebruikt wordt in dit onderzoek is een samenvoeging van drie definities. Het begrip leefstijl zal opgevat worden als de levensinstelling van mensen en hun bezigheden in het dagelijkse leven.

Onder senioren worden mensen van 55+ verstaan, omdat er zich vanaf het 55ste levensjaar veranderingen voordoen in het leven van de senioren. Dit zijn veranderingen in de woonsituatie, veranderingen in de financiële situatie en veranderingen in de gezondheidstoestand. De woonsituatie verandert, omdat de kinderen uit huis zijn. Het inkomen of de inkomensbronnen van de senioren veranderen, doordat het huis is afbetaald, of doordat men met pensioen gaat. Tot slot gaat bij het ouder worden in sommige gevallen ook de gezondheid achteruit.

Om de hoofdvraag te beantwoorden is als eerste gekeken naar verschillende typologieën van leefstijlen. Er zijn verschillende modellen specifiek voor senioren ontwikkeld. Na vergelijking van deze modellen is voor het model van Puylaert (2001) gekozen.

Bij het model van Puylaert (2001) worden de leefstijlen op de volgende manier ingedeeld:

- Actief: senioren die nog volledig participeren in de samenleving en geen beperkingen ondervinden door weinig tijd of geld.
- Actief met beperkingen: senioren die eveneens nog participeren in de samenleving, maar beperkingen ondervinden door beperkte financiële middelen, of te weinig tijd hebben om volledig te participeren.
- Hulpbehoevend: de gezondheid legt beperkingen op aan de bewegingsvrijheid en bepaalt sterk het activiteiten patroon. Geld en tijd vormen geen beperkingen.

- Hulpbehoevend met beperkingen: Zowel de gezondheid als het ontbreken van tijd en geld vormt een beperking voor het volledig participeren in de samenleving.

Om het leefstijlen model van Puylaert te toetsen aan de realiteit is gebruik gemaakt van het onderzoek WoON van het Ministerie van VROM (2006). Dit is een onderzoek, waarin 23007 senioren van 55+ zijn te onderscheiden. In dit onderzoek komen de aspecten uit het model van Puylaert voor en zijn ook de woonwensen van senioren bekend.

Door de aspecten te vertalen naar variabelen in het statistische computerprogramma SPSS is een verdeling van de senioren over de vier leefstijlen van Puylaert verkregen. Deze verdeling is echter niet compleet en door de logische tegenpolen te nemen van de vier leefstijlen van Puylaert zijn de meeste senioren te verdelen over acht leefstijlen: de vier van Puylaert aangevuld met vier nieuwe leefstijlen, namelijk:

- Niet actief met beperkingen. Deze groep senioren ondervindt beperkingen op het gebied van tijd en geld, maar heeft een goede gezondheid.
- Niet actief en hulpbehoevend zonder beperkingen. Deze mensen ondervinden te veel overlast van hun gezondheid om actief te participeren in de maatschappij of kiezen ervoor om niet te participeren.
- Geen beperkingen op het gebied van tijd, geld en gezondheid maar toch niet participierend in de maatschappij.
- Actief en hulpbehoevend met beperkingen. Hoewel de gezondheid en het hebben van genoeg tijd of geld een beperking is, kiezen deze senioren er toch voor om actief te participeren in de samenleving.

De gemiddelde leeftijd verschilt niet veel tussen de leefstijlen, toch valt op dat de senioren die niet actief zijn, gemiddeld net iets ouder zijn. Wat betreft het inkomen valt op dat de senioren, die tot de leefstijlen behoren, die als het hebben van beperkingen geassocieerd zijn, allemaal het minimum inkomen hebben. Bij de hoogte van het opleidingsniveau valt op, dat dit hoger is voor de actieve ouderen zonder beperkingen.

Vervolgens is gekeken naar verbanden tussen de leefstijlen en de woonwensen van de senioren. Dit is gedaan op drie schaalniveaus: op het niveau van de woning, op het niveau van de woonomgeving en tot slot op het niveau van de woonplaats van de senioren. Vooral op de eerste twee niveaus zijn er veel verbanden gevonden; in beide gevallen 20. Voor het niveau van de woonplaats zijn er echter maar vier verbanden gevonden. De koppeling is echter niet sterk, want de gevonden verbanden tussen de leefstijlen en de woonwensen hebben steeds een zwakke correlatie. Ook veranderen de verbanden en de sterkte van de verbanden naarmate men de testpopulatie aanpast.

Een verklaring voor het ontbreken van de koppeling kan zijn dat enerzijds de aspecten in het gebruikte leefstijlen model te weinig te maken hebben met het wonen zelf, en anderzijds doordat de manier van het stellen van vragen in WoON niet duidelijk aansluit bij het doel van dit onderzoek. Mogelijkerwijs kan er wel een koppeling gevonden worden tussen de leefstijlen en woonwensen als men de juiste vraagstelling kiest en leefstijlen gebruikt, waarbij de gebruikte aspecten in de leefstijlen meer aansluiten op het wonen.

Ook kan het zijn dat via een bottom-up benadering vanuit de woonwensen groepen van gelijkgestemden gecreëerd kunnen worden. In dat geval is de koppeling tussen de groepen of leefstijlen en de woonwensen duidelijker waar te nemen. Op deze manier is het mogelijk om op projectbasis woningen te creëren voor gelijkgestemden of senioren met overeenkomende woonwensen. Hierbij kan een ideaalbeeld van senioren over wonen als uitgangspunt dienen. Om de senioren zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen in deze woningen kunnen deze voldoen aan woonkeurmerken en kunnen levensloopbestendige woningen gebouwd worden die gemakkelijk aanpasbaar zijn in het geval de gezondheid achteruit gaat. Een ander voordeel van deze aanpak is dat de emotie, die gepaard gaat bij de keuze voor een woning, verwerkt zit in het planningsproces.

Inhoudsopgave.

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
Inhoudsopgave.....	6
1. Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding.....	7
1.2 Vraagstelling.....	8
1.3 Relevantie.....	8
1.4 Onderzoeksmodel en leeswijzer.....	9
2. Methoden en achtergrond.....	10
2.1 Leefstijlen.....	10
2.2 Ouderen van de toekomst.....	11
2.2.1 Woonsituatie.....	11
2.2.2 Financiële situatie.....	12
2.2.3 Gezondheid.....	12
2.3 Modellen voor leefstijlen van senioren.....	13
2.4 “WoON”.....	16
3. Leefstijlen van senioren.....	17
3.1 theorie en werkelijkheid.....	17
3.2 Aspecten van de leefstijlen.....	23
3.3 Deelconclusies.....	25
4. Woonwensen van senioren.....	27
4.1 Inleiding.....	27
4.2 Woonwensen.....	27
4.3 Bevindingen.....	28
4.3.1 Woonwensen ten opzichte van de woning zelf.....	30
4.3.2 Woonwensen ten opzichte van de woonomgeving.....	35
4.3.3 Woonwensen over de plaats van de woning.....	36
4.4 Deelconclusies.....	37
5. Koppeling tussen woonwensen en leefstijlen van senioren.....	38
6. Conclusie en aanbevelingen.....	41
6.1 conclusies.....	41
6.2 aanbevelingen.....	42
7. Literatuur.....	45
8. Bijlagen.....	46
Bijlage 1.....	46
Bijlage 2.....	51
Bijlage 3.....	52
Bijlage 4.....	53
Bijlage 5.....	55
Bijlage 6.....	59
Bijlage 7.....	61
Bijlage 8.....	62
Bijlage 9.....	64
Bijlage 10.....	68
Bijlage 11.....	71
Bijlage 12.....	75

1. Inleiding.

1.1 Aanleiding.

Nederland heeft te maken met vergrijzing, en in de toekomst zal deze trend nog verder doorzetten. Hierdoor verandert de bevolkingssamenstelling en komen er meer ouderen ten opzichte van jongeren in ons land. Zo zullen er volgens het CBS (2009) in 2025 4,8 miljoen mensen van boven de 60 zijn, terwijl dat in 2008 nog 3,4 miljoen waren. De totale bevolking groeit niet zo veel, van 16,4 miljoen naar 17,2. Het aandeel van mensen boven de 60 groeit dus ten opzichte van de totale bevolkingsgroei. Dit heeft gevolgen voor verschillende aspecten in de samenleving, waaronder bijvoorbeeld de arbeidsmarkt en de zorg.

Ook op het gebied van volkshuisvesting zullen veranderingen plaats vinden. Er zullen meer woningen nodig zijn voor ouderen. De woningen zullen moeten voldoen aan de wensen van de senioren en ook voor senioren geschikt moeten zijn. Om deze woonwensen in kaart te brengen kan het gebruik van een leefstijlenbenadering specifiek gericht op senioren nuttig zijn. Een leefstijlenbenadering is een benadering, waarbij ervan uit wordt gegaan dat de leefstijl van een oudere invloed heeft op zijn woonwensen. Zo zal bijvoorbeeld een oudere die van cultuur en theater houdt in een grotere stad willen wonen. Een oudere die problemen heeft met zijn gezondheid en niet meer goed ter been is, zal andere woonwensen hebben dan een oudere die actief is en gezond en daardoor bijvoorbeeld nog vele hobby's kan uitoefenen.

Veel particuliere adviesbureaus hanteren de leefstijlenbenadering en gaan ervan uit dat, als men weet welke leefstijlen er binnen een bepaalde groep ouderen aanwezig zijn, men op grond daarvan kan bepalen welke woonwensen er binnen deze groep zullen zijn. Bij de advisering aan gemeenten en projectontwikkelaars wordt dan ook deze leefstijlenbenadering gebruikt.

Er is echter nooit onderzocht of en in hoeverre deze benadering juist is en of deze door gemeenten en overheidsinstellingen gebruikt kan worden.

Dit onderzoek zal zich bezig houden met de leefstijlen benadering en trachten deze benadering te koppelen aan woonwensen van senioren.

Het doel is om te onderzoeken of er inderdaad een leefstijlenbenadering voor ouderen is te formuleren en of er een koppeling tussen de woonwensen van de senioren en de leefstijlen aangebracht kan worden.

1.2 Vraagstelling.

Om de leefstijlen en woonwensen van senioren te onderzoeken is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Is er een mogelijke typologie van leefstijlen voor senioren te onderscheiden en is het mogelijk om woonwensen voor senioren hier aan te koppelen?

Om een antwoord op deze hoofdvraag te vinden kunnen de volgende deelvragen worden gesteld:

- Wat zijn senioren, woonwensen en leefstijlen?
- Welke leefstijlen van senioren zijn er te signaleren?
- Welke woonwensen zijn er voor senioren te signaleren?
- Zijn deze woonwensen te koppelen aan de leefstijlen?

1.3 Relevantie.

Aangezien het aandeel van senioren op de woningmarkt stijgt, en ook het inkomen van deze senioren hoger is door betere pensioenregelingen, meer tweeverdieners, toenemend woningbezit en meer erfenissen dan in het verleden, is dit een belangrijke groep rekening mee te houden bij het bouwen van woningen in de toekomst. (TNO, 2001)

Als de woonwensen van deze groep bekend zijn, kunnen er woningen gebouwd worden die daar aan tegemoet komen. Als men aan de leefstijlen van de verschillende groepen senioren kan koppelen wat hun woonwensen zijn, kan hiermee een adequate huisvesting voor hen worden gerealiseerd.

Er zijn ook andere methoden om de woonwensen van senioren te benoemen. Er is gekozen om naar de leefstijlenbenadering te kijken, aangezien vele particuliere bedrijven deze methode hanteren.

1.4 Onderzoeksmodel en leeswijzer.

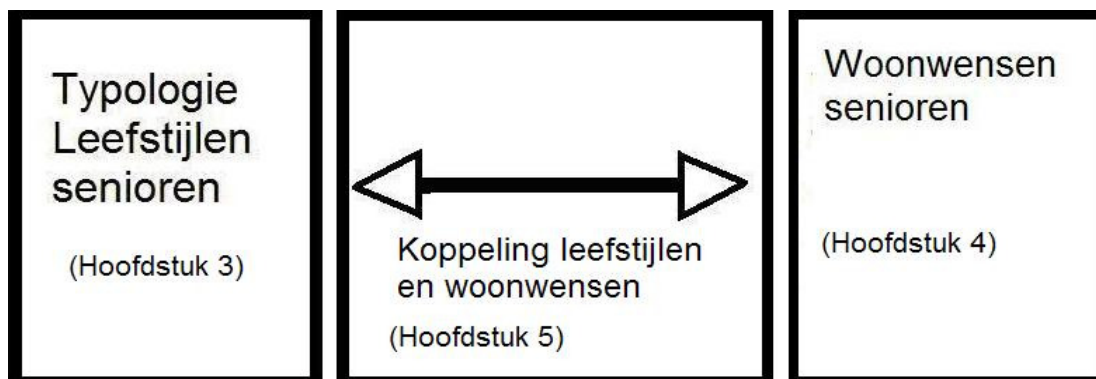
Het onderzoek zal als volgt ingedeeld worden.

Eerst zal er in de bestaande literatuur gekeken worden naar leefstijlenbenaderingen voor senioren. Er zal een benadering gekozen worden en deze zal getoetst worden aan de praktijk.

Daarna zal er gekeken worden of er woonwensen bij deze leefstijlen te vinden zijn.

Tot slot zal de koppeling van deze woonwensen onderzocht worden.

In figuur 1.1 staat het onderzoeksmodel schematisch afgebeeld.

Figuur 1.1: Onderzoeksmodel. G. H. Langhout

2. Methoden en achtergrond.

2.1 Leefstijlen

Dit onderzoek gaat over leefstijlen van senioren. Voor het begrip leefstijlen zijn vele definities mogelijk. Het Van Dale woordenboek (2007) geeft als definitie van leefstijl: *“de persoonlijke manier van leven, levenswijze”*. Levenswijze wordt vervolgens gedefinieerd als: *“het geheel van verrichtingen en gewoonten die iemands leven kenmerken”*.

Volgens Nio in het onderzoek GRAS (2000) heeft het begrip leefstijl twee dimensies. Een functionele dimensie, die betrekking heeft op de organisatie van het dagelijkse leven, en een symbolische dimensie, die de manier van organiseren van het dagelijkse leven behelst. Met deze organisatie van het dagelijkse leven laten mensen zien wat ze zijn of wat ze zouden willen zijn. Nio benadrukt dat de symbolische dimensie van het begrip de belangrijkste is voor de ruimtelijke ordening. Dit wordt ook wel levenswijze genoemd.

De Franse socioloog Bourdieu (1979) benadrukt dat *“de levenswijze zowel bepaald wordt door het economisch kapitaal waar mensen over beschikken (vermogen, inkomen en positie op de arbeidsmarkt), als door het culturele en sociale kapitaal. Cultureel kapitaal bestaat enerzijds uit datgene wat mensen van huis uit hebben 'meegekregen' aan opvoeding, aan gewoontes, aan manieren; anderzijds bestaat het uit de opleidingen die men heeft gevolgd. Sociaal kapitaal bestaat uit de vaardigheden die men verwerft in het sociale verkeer en uit het bezit van een netwerk van relaties.”* Pierre Bourdieu, 'La Distinction', Parijs: Editions de minuit, 1979: p. 140-141

Motivaction, een particulier adviesbureau, gebruikt leefstijlen om woonwensen in kaart te brengen. Dit bureau definieert in het door hen uitgevoerde onderzoek “Mentality” leefstijl als de *“levensinstelling van mensen en hun normen en waarden in het dagelijkse leven, waarbij het gaat om sociaal-culturele stromen in onze maatschappij. Leefstijl komt tot uiting in de activiteiten die mensen ondernemen, in voorkeuren en in opvattingen.”*

In dit rapport zal het begrip leefstijl opgevat worden als de levensinstelling van mensen en hun bezigheden in het dagelijkse leven. Dit omvat elementen uit de drie genoemde definities. Ten eerste komt het element van de functionele dimensie van de definitie van het begrip leefstijl van Nio (2000) aan bod, de organisatie van het dagelijkse leven. Ten tweede wordt de levensinstelling bepaald door enerzijds het economische kapitaal en anderzijds het cultureel kapitaal, zoals gebruikt door Bourdieu (1979) en Motivaction (2009)

Er is voor een brede definitie van het begrip leefstijl gekozen, zodat alle elementen van de genoemde definities tot hun recht komen. Door een model van leefstijlen voor senioren te testen op de realiteit zal er een typologie van leefstijlen voor ouderen geformuleerd worden.

2.2 Ouderen van de toekomst.

Zoals al in de inleiding geconstateerd heeft Nederland te maken met vergrijzing. Er komen meer ouderen ten opzichte van het aantal jongeren en de gemiddelde levensverwachting is in de afgelopen 150 jaar meer dan verdubbeld (*TNO, 2001*). Daarnaast worden er minder kinderen geboren, en is er sprake van ontgroening. Dit zal gevolgen hebben voor de maatschappij. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan de arbeidsmarkt. Ouderen zullen langer moeten doorwerken en de verhouding tussen aantallen jonge en oudere werknemers zal veranderen.

Ook de huisvesting zal gevolgen ondervinden door het grotere aandeel aan senioren. Daarbij gelden voor senioren vaak andere woonwensen dan voor jongere mensen.

In dit onderzoek zal voornamelijk gekeken worden naar de woonwensen van senioren en de manier waarop zij willen wonen. Het bouwen van seniorencomplexen is geen oplossing meer. Dit komt doordat de mentaliteit van een deel van de senioren sterk is veranderd. Waar vele senioren vroeger een inactief leven hadden, voeren vele van de huidige senioren een veel actiever bestaan. Veel van de huidige senioren zijn actief in verenigingen, bezoeken musea en doen aan vrijwilligers werk. Ook de lichamelijke conditie van senioren verbetert door betere zorg, en betere voorlichting (*TNO, 2001*).

In navolging van het TNO (*2001*) zullen de senioren, waarom het in dit onderzoek om zal gaan, bestaan uit mensen van 55+. Hoewel 65+ nog wel wordt beschouwd als de grens waarop men met pensioen kan, wordt dit niet als grens genomen voor dit onderzoek. Dit is gedaan, omdat er vanaf ongeveer het 55ste levensjaar veel veranderingen in het dagelijkse leven optreden, waardoor er zich bijvoorbeeld ook in de woonsituatie, de financiële situatie en de gezondheid de nodige veranderingen voordoen.

De grens van 55+ is geen harde grens. Deze veranderingen beginnen echter vanaf die leeftijd een rol te spelen in het leven van senioren. Voor sommige gevallen is dit eerder, voor sommige gevallen is dit later (*TNO, 2001*).

2.2.1 Woonsituatie.

De woonsituatie van senioren verandert. De kinderen gaan het huis uit of zijn al het huis uit en de gezinssamenstelling verandert; dit noemt men het empty nesting syndroom. Soms worden de kamers van de kinderen omgebouwd tot

hobby kamer en er bestaat voor de senioren meer vrijheid voor het inrichten van het dagelijkse leven. Voor sommige mensen kan deze nieuwe fase in hun leven zelfs een reden zijn om te verhuizen. Voor anderen is het alleen een moment van aanpassing (TNO, 2001).

2.2.2 Financiële situatie.

Ook de financiële situatie verandert met het uit huis gaan van de kinderen. Vaak is de hypotheek afbetaald of bijna afbetaald en vinden er veranderingen in de hoogte van het inkomen van de senioren plaats. Dit komt bijvoorbeeld, doordat men stopt met werken. Ook verandert het uitgavenpatroon. Volgens De Haan et al. (2001) zullen de toekomstige ouderen gemiddeld hoger zijn opgeleid en zullen ze beschikken over een hoger inkomen dan eerdere generaties senioren. Dit komt door hogere pensioenen en andere financiële voorzieningen voor de oude dag, zoals lijfrente en koopsompolissen. Ook zijn er meer tweeverdieners, zit er meer vermogen in de eigen woning en is er meer bezit van effecten. Hierdoor zijn de mogelijkheden groter voor het kopen van tijd en ruimte door middel van het inhuren van adequatere zorg en het inhuren van personeel voor bepaalde huishoudelijke diensten. Toch valt hierbij de kanttekening te plaatsen van de huidige kredietcrisis. Dit kan invloed hebben op het uitgavenpatroon van senioren en daarmee mogelijk op de verhuishwensen en mogelijkheden. Hierover zijn echter nog niet voldoende gegevens beschikbaar, dus zal dit verder bij dit onderzoek buiten beschouwing worden gelaten.

2.2.3 Gezondheid.

Bij het bereiken van een hogere leeftijd neemt de gezondheid van vele senioren af. Dit ondanks de steeds betere gezondheidszorg en het feit dat de senioren steeds meer aan sport doen. In de leeftijdscategorie van 50 – 64 jaar beoefent 50 % regelmatig sport, bij de 65-plussers neemt het percentage af tot 40 %. Het gaat dan voornamelijk om de activiteiten wandelen, fietsen, tennis, hardlopen, golf, fitness en zwemmen.

Dit alles heeft zeker invloed op het langer gezond blijven dan vroeger het geval was. Maar op een bepaald moment komen toch veel senioren in de situatie te verkeren, dat de gezondheid minder wordt en zij daardoor minder mobiel worden en in meer of mindere mate hulp behoeven. Dit kan abrupt gaan of geleidelijk. Dit gegeven zal de nodige veranderingen voor de senioren met zich mee brengen. (TNO, 2001)

2.3 Modellen voor leefstijlen van senioren.

Om de leefstijlen in te delen in een model dat aansluit op de werkelijkheid zijn al meerdere modellen ontwikkeld. Er zijn leefstijlmodellen die voor alle leeftijdscategorieën gelden, zoals bijvoorbeeld de modellen van Motivaction (2009) en de smartagentcompany (2000). Hierbij worden een aantal basis kenmerken van leefstijlen genomen die verder worden uitgewerkt naar gelang de situatie.

Daarnaast zijn er modellen die specifiek voor senioren zijn ontwikkeld, zoals bijvoorbeeld de modellen van Puylaert (2001) en van Luijckx en Pardoel (2005). Bij het model van Puylaert worden vier leefstijlen onderscheiden, en bij het model van Luijckx en Pardoel drie. Bij het laatste model zien we dan de volgende leefstijlen:

- Kosmopolitische ouderen: kijken verder dan de eigen omgeving en zijn zeer geïnteresseerd in actualiteiten en inhoud. Zijn hoog opgeleid en hebben een hoog inkomen.
- Betrokken kritische ouderen: zij zijn breed geïnteresseerd en daardoor zeer betrokken bij de maatschappij. Behoren tot de middenlaag van de bevolking. Zijn iets minder hoog opgeleid en hebben ook een wat lager inkomen dan de kosmopolitische ouderen.
- Behoudende ouderen: minder betrokken bij de wereld om hen heen. Zijn lager opgeleid en hebben een tamelijk laag inkomen. Ook hebben zij vaak een minder goede gezondheid dan de twee andere groepen.

Bij dit model valt op dat de volgende aspecten worden onderscheiden:

- De mate van betrokkenheid bij de maatschappij
- De hoogte van de opleiding
- De hoogte van het inkomen
- De gezondheidstoestand.

Bij het model van Puylaert (2001) worden de leefstijlen op een andere manier ingedeeld:

- Actief: senioren die nog volledig participeren in de samenleving en geen beperkingen ondervinden door weinig tijd of geld.
- Actief met beperkingen: senioren die eveneens nog participeren in de samenleving, maar beperkingen ondervinden door beperkte financiële middelen, of te weinig tijd hebben om volledig te participeren.
- Hulpbehoevend: de gezondheid legt beperkingen op aan de bewegingsvrijheid en bepaalt sterk het activiteiten patroon. Geld en tijd vormen geen beperkingen.

- Hulpbehoevend met beperkingen: Zowel de gezondheid als het ontbreken van tijd en geld vormt een beperking voor het volledig participeren in de samenleving. (Puylaert, 2001)

Het model van Puylaert kent de volgende aspecten:

- De mate van participatie in de maatschappij
- De hoogte van het inkomen
- De gezondheidstoestand

Deze aspecten worden door Puylaert op een logische wijze geordend:

actief \leftrightarrow hulpbehoevend

geen beperkingen \leftrightarrow wel beperkingen

Als eerste valt het aspect “actief” op, dat door Puylaert wordt gedefinieerd als “deelname” oftewel “participatie in de maatschappij”.

In de bovenstaande definities van leefstijlen wordt hiermee het sociaal kapitaal of de sociaal-culturele stromen aangeduid. Daarmee wordt bedoeld dat doordat de senioren waar het om gaat nog volledig aan het maatschappelijke leven deel kunnen nemen een gevoelsmatig “rijker” leven hebben dan zij die dat niet meer kunnen of er voor kiezen op een andere manier te participeren binnen de maatschappij.

Verder wordt het aspect “beperkingen “ genoemd. Dit kan zijn beperkingen in tijd of geld. Met “geld” wordt het aspect inkomen, dus het economische kapitaal waarover mensen beschikken aangegeven. Met “tijd” wordt in dit model bedoeld de mate waarin de mensen tijd hebben om in de samenleving te participeren. Met “geld” wordt het aspect inkomen, dus het economische kapitaal waarover mensen beschikken aangegeven.

Het valt op, dat zowel in het model van Puylaert als in dat van Luijckx en Pardoel dezelfde aspecten voorkomen, namelijk:

- De mate van participatie (betrokkenheid bij Luijckx en Pardoel) in de maatschappij
- De hoogte van het inkomen
- De gezondheidstoestand

Bij het model van Luijckx en Pardoel is er nog één extra element, namelijk de hoogte van de opleiding.

Van belang is dat beide modellen specifiek gericht zijn op ouderen vanaf 55 jaar.

Zoals uit het voorgaande blijkt zijn de verschillen maar gering. Het model van Puylaert werkt echter met logische tegenstellingen, en leent zich daardoor beter voor verder onderzoek. Daarom zal dit model als basis voor het volgende onderzoek worden gebruikt en hierna verder worden besproken. Tevens zal het element van de hoogte van de opleiding meegenomen worden in dit onderzoek.

Het aspect actief:

Dit eerste aspect gaat over de mate waarin mensen participeren in de maatschappij. Dit kan zijn door het hebben van werk, vrijwilligerswerk en/of het lid zijn van verenigingen. Ook interesse in politiek en het hebben van contact met familieleden of vrienden wordt meegenomen in de participatie in de maatschappij door senioren. In het model van Puylaert (2001) wordt dit actief genoemd.

Het aspect beperkingen in tijd of geld:

Dit tweede aspect geeft aan of mensen beschikken over genoeg tijd en geld om goed te kunnen participeren in de samenleving.

Met de factor tijd in het aspect beperkingen wordt bedoeld dat mensen door een slechtere gezondheid beperkt worden in de hoeveelheid tijd die zij hebben om deel te nemen aan activiteiten in de maatschappij. Door bijvoorbeeld ziekenhuisbezoek, of omdat men moet rusten, worden beperkingen aan de senioren opgelegd in de dagindeling. Daarnaast zijn er senioren waarbij dit geen belemmering vormt om te participeren in de samenleving.

Veel activiteiten, zoals bezoek aan de schouwburg, of sporten, brengen de nodige kosten met zich mee. Indien er niet voldoende inkomen is, kan er aan deze activiteiten niet worden deelgenomen.

Dus bij het ontbreken van geld wordt het voor de mensen moeilijker om actief in de samenleving te participeren (Puylaert, 2001).

Dit gaat ten koste van het sociaal kapitaal.

Het aspect gezondheid:

Dit laatste aspect behelst de gezondheidstoestand van senioren. Doordat het hebben van een slechte gezondheid het dagelijkse leven van mensen sterk kan beïnvloeden, hebben bijvoorbeeld hulpbehoevenden minder tijd of mogelijkheden om actief te participeren in de samenleving.

In het model van Puylaert wordt gezondheid genoemd. Aangezien het in dit onderzoek over senioren gaat - mensen van hogere leeftijd - kan er van uit worden gegaan dat gezondheid waarschijnlijk een rol speelt in het invullen van de dagelijkse bezigheden.

Nu bepaald is van welke leefstijlen er in dit onderzoek uit zal worden gegaan en de leeftijdsgrens voor de senioren is vastgesteld, moet er gekeken worden in hoeverre dit model van Puylaert in de praktijk functioneert.

De hiervoor benodigde gegevens zijn te vinden in een onderzoek dat het Ministerie van VROM in 2006 onder de Nederlandse bevolking heeft uitgevoerd, namelijk het onderzoek “WoON” (VROM, 2006).

2.4 “WoON”

Het onderzoek “WoON” (2006) wordt periodiek uitgevoerd door het Ministerie van VROM. Het onderzoek wordt periodiek gehouden om de data in het onderzoek betrouwbaar te houden. Dit gebeurt al 40 jaar. De afkorting “WoON” staat voor Woning Onderzoek Nederland. Het onderzoek is ingedeeld in verschillende modules, te weten:

- woningmarkt
- opname woonomgeving
- woningverbetering en woningonderhoud
- energie en veiligheid
- leefbaarheid
- consumentengedrag en betaalbaarheid
- wonen en zorg
- bouwtechnische woningopname

Daarnaast zitten er verschillende gegevens van de gemeentelijke basisadministratie verwerkt in de data. Hierdoor heeft men ook beschikking over gegevens van nationaliteit, verhuisgedrag, inkomen en gezinssamenstelling. Tevens zijn er gegevens over tijdsbesteding en over de leeftijd van de respondenten. Zo is er een testpopulatie te vinden van 23007 respondenten die ouder zijn dan 55 jaar. Deze gegevens zijn noodzakelijk voor het onderzoek naar de leefstijlen. Daarom is er gekozen om het WoON te gebruiken als databank voor dit onderzoek.

In het volgende hoofdstuk zal het model van Puylaert getoetst worden op het aandeel van 55-plussers dat heeft meegedaan aan dit onderzoek van het Ministerie van VROM.

3. Leefstijlen van senioren.

3.1 theorie en werkelijkheid.

Zoals aangekondigd zal in dit hoofdstuk getracht worden het genoemde model voor leefstijlen van Puylaert te toetsen aan de werkelijkheid.

Als testpopulatie is het aandeel 55+ ers uit het onderzoek "WoON" van het Ministerie van VROM (2006) genomen.

Om het model voor leefstijlen van senioren te testen worden de aspecten uit hoofdstuk twee ingedeeld in variabelen. Dit is als volgt gedaan:

Participeren.

Voor het aspect actief participeren in de maatschappij is gekeken of de senior in kwestie werk heeft of dat de senior een hogere score heeft dan de mediaan van een gezamenlijke score op verschillende activiteiten in de maatschappij. Dit is bijvoorbeeld het lidmaatschap van een vereniging, of het contact met vrienden en familie. Er is gekozen voor een gezamenlijke score van meerdere activiteiten omdat er verschillende mogelijkheden zijn binnen deze activiteiten. Iemand die veel tijd kwijt is aan een lidmaatschap van een vereniging, maar minder tijd spendeert aan het contact met familie kan op die manier nog steeds hoog scoren op de gezamenlijke score en als actief worden beschouwd. Iemand die veel activiteiten onderneemt, maar dit in mindere mate doet, is in totaal net zo veel uren kwijt aan het actief zijn binnen de maatschappij. Voor de gezamenlijke score is gekozen voor een mediaan, omdat op deze manier het aantal uur actief participeren op het punt ligt wat gangbaar is. Een gemiddelde is minder relevant, omdat hierbij de waarden vaker beïnvloed worden door uitschieters in de dataset.

Inkomen.

Om het aspect inkomen te vertalen naar een variabele is gekeken naar de mediaan van het inkomen onder de testpopulatie. Men kent beperkingen op financieel gebied als het inkomen beneden de grens ligt van €1150,00 netto inkomen per huishouden per maand. Boven deze grens wordt de respondent als niet beperkt beschouwd. Er is voor de mediaan gekozen, omdat hiermee de invloed van uitschieters wordt verkleind.

Hulpbehoevendheid.

Voor het aspect hulpbehoevendheid is gekeken of men heeft aangegeven een slechte gezondheid te hebben. Hiervoor is gekozen omdat bij gezondheid, naast meetbare factoren, zoals het ziek zijn en/of het gebruik van een rolstoel, ook meetelt in hoeverre de oudere zijn hulpbehoevendheid ervaart. Als gekeken

wordt hoe de mensen hun gezondheid ervaren ontstaat een beeld van hun hulpbehoevendheid. Mensen die hun gezondheid als slecht ervaren hebben vaak ook de houding meer hulpbehoevend te zijn, dan de mensen die vinden een goede gezondheid te hebben.

Uitgaande van het bovenstaande zijn de verschillende aspecten uit het model van Puylaert (2001) ingedeeld. In bijlage 1 staat deze indeling met de bijbehorende variabelen uitgewerkt.

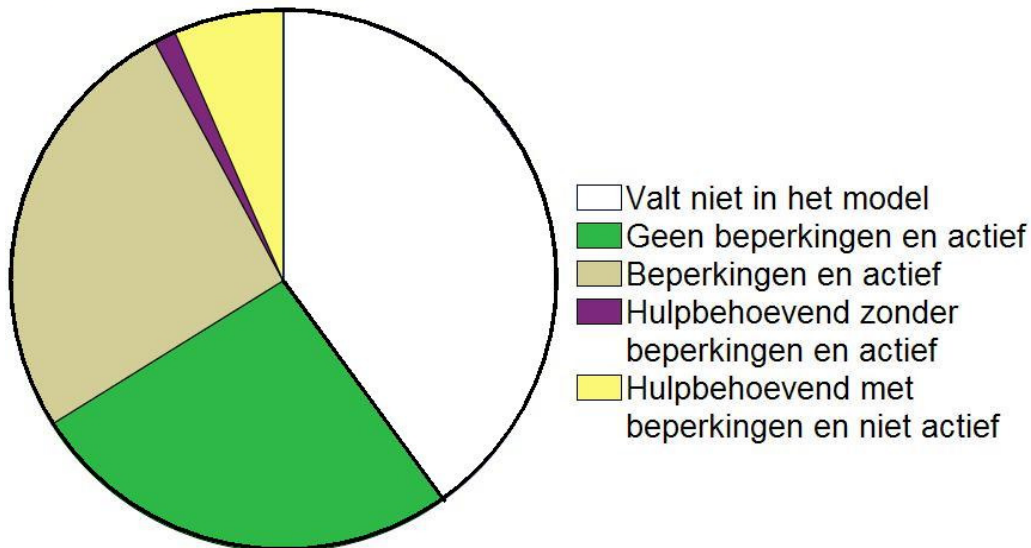
Na deze indeling toegepast te hebben op de testpopulatie worden de volgende resultaten gevonden:

Leefstijl	aantal respondenten	percentage
Valt niet in model	9212	40
Actief: senioren die nog volledig participeren in de samenleving en geen beperkingen ondervinden door weinig tijd of geld.	5998	26.1
Actief met beperkingen: senioren die eveneens nog participeren in de samenleving, maar beperkingen ondervinden door beperkte financiële middelen, of te weinig tijd hebben om volledig te participeren.	5998	26.1
Hulpbehoevend: de gezondheid legt beperkingen op aan de bewegingsvrijheid en bepaalt sterk het activiteiten patroon. Geld en tijd vormen geen beperkingen.	302	1.3
Hulpbehoevend met beperkingen: Zowel de gezondheid als het ontbreken van tijd en geld vormt een beperking voor het volledig participeren in de samenlevingnd beperkingen niet actief	1497	6.5
Totaal	23007	100

Tabel 3.1 Frequentie tabel leefstijlen (Puylaert 2001, VROM 2006) bewerking G. H. Langhout 2009

Dit wordt in de volgende figuur schematisch weergegeven:

Figuur 3.1: Leefstijlen naar Puylaert

Figuur 3.1 Leefstijlen, (VROM 2006, Puylaert 2001) bewerking door G. H. Langhout.

Het is in figuur 3.1 interessant om te zien, dat een aanzienlijk deel van de senioren nog niet benoemd is in het model van Puylaert (2001). Dit deel is 40% van de gehele testpopulatie. Zoals te zien in tabel 3.1 valt op dat drie van de vier leefstijlen van Puylaert als actief kunnen worden beschouwd. Dit zijn de volgende leefstijlen:

- Actief: senioren die nog volledig participeren in de samenleving en geen beperkingen ondervinden door weinig tijd of geld.
- Actief met beperkingen: senioren die eveneens nog participeren in de samenleving, maar beperkingen ondervinden door beperkte financiële middelen, of te weinig tijd hebben om volledig te participeren.
- Hulpbehoevend: de gezondheid legt beperkingen op aan de bewegingsvrijheid en bepaalt sterk het activiteiten patroon. Geld en tijd vormen geen beperkingen.

De laatste groep wordt nog wel als actief beschouwd, omdat de hulpbehoevendheid wel een beperking vormt voor het actief participeren, maar het aantal uur dat deze mensen participeren in de maatschappij is nog wel boven de mediaan van het actief participeren. In figuur 3.4 valt echter al wel op dat deze groep erg klein is.

Omdat in het model van Puylaert er slechts één leefstijl is voor senioren met een niet actieve leefstijl is het model van Puylaert aangevuld met de logische

tegenpolen. Zo zijn er acht groepen samengesteld, waarbij elk aspect vier keer in de positieve vorm en vier keer in de negatieve vorm voorkomt. In tabel 3.2 wordt dit uitgebeeld.

Leefstijl	Aspect		
	beperkingen	actief	hulpbehoevend
actief zonder beperkingen	0	1	0
actief met beperkingen	1	1	0
Hulpbehoevend geen beperkingen actief	0	1	1
Hulpbehoevend beperkingen niet actief	1	0	1
Niet actief met beperkingen	1	0	0
Niet actief, hulpbehoevend zonder beperkingen	0	0	1
Niet actief geen beperkingen	1	0	0
Hulpbehoevend, beperkt en actief	0	1	1

Tabel 3.2: logische tegenpolen Puylaert (2001). Bewerking G. H. Langhout

Dit levert de volgende extra leefstijlen op:

- Niet actief met beperkingen. Deze groep senioren ondervindt beperkingen op het gebied van tijd en geld, maar heeft een goede gezondheid.
- Niet actief en hulpbehoevend zonder beperkingen. Deze mensen ondervinden te veel overlast van hun gezondheid om actief te participeren in de maatschappij of kiezen ervoor om niet te participeren.
- Geen beperkingen op het gebied van tijd, geld en gezondheid maar toch niet participierend in de maatschappij.
- Actief en hulpbehoevend met beperkingen. Hoewel de gezondheid en het hebben van genoeg tijd of geld een beperking is, kiezen deze senioren er toch voor om actief te participeren in de samenleving. (zie ook bijlage 2)

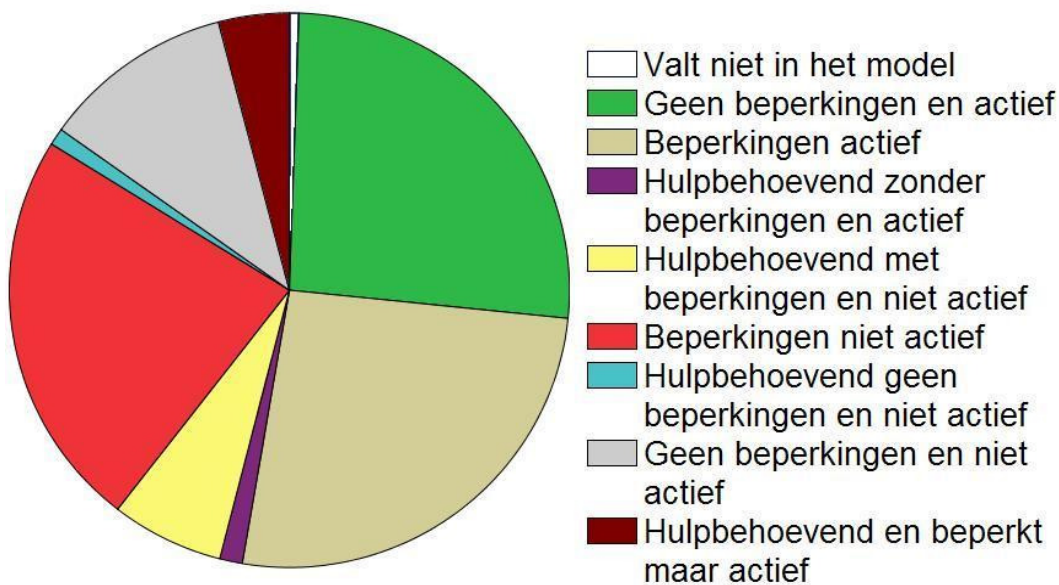
Als deze indeling op de testpopulatie wordt toegepast zien we het volgende resultaat:

Leefstijl	aantal respondenten	percentage
Valt niet in model	127	0.6
Actief: senioren die nog volledig participeren in de samenleving en geen beperkingen ondervinden door weinig tijd of geld.	5998	26.1
Actief met beperkingen: senioren die eveneens nog participeren in de samenleving, maar beperkingen ondervinden door beperkte financiële middelen, of te weinig tijd hebben om volledig te participeren.	5998	26.1
Hulpbehoevend: de gezondheid legt beperkingen op aan de bewegingsvrijheid en bepaalt sterk het activiteiten patroon. Geld en tijd vormen geen beperkingen.	302	1.3
Hulpbehoevend met beperkingen: Zowel de gezondheid als het ontbreken van tijd en geld vormt een beperking voor het volledig participeren in de samenlevingnd beperkingen niet actief	1497	6.5
Niet actief met beperkingen. Deze groep senioren ondervindt beperkingen op het gebied van tijd en geld, maar heeft een goede gezondheid.	5367	23.3
Niet actief en hulpbehoevend zonder beperkingen. Deze mensen ondervinden te veel overlast van hun gezondheid om actief te participeren in de maatschappij of kiezen ervoor om niet te participeren.	228	0.9
Geen beperkingen op het gebied van tijd, geld en gezondheid maar toch niet participierend in de maatschappij.	2550	11.1
Actief en hulpbehoevend met beperkingen. Hoewel de gezondheid en het hebben van genoeg tijd of geld een beperking is, kiezen deze senioren er toch voor om actief te participeren in de samenleving.	940	4.1
Totaal	23007	100

Tabel 3.3 Frequentie tabel leefstijlen aangevuld (Puylaert 2001, VROM 2006) bewerking G. H. Langhout

Dit kunnen we dan weer als volgt in de volgende figuur weergeven:

Figuur 3.2: Leefstijlen naar Puylaert aangevuld

Figuur 3.2: Leefstijlen Puylaert aangevuld. (Puylaert 2001, VROM 2006) Bewerking G.H. Langhout.

In figuur 3.2 valt op dat er twee relatief grote groepen zijn waar te nemen. Dit zijn de aangevulde leefstijlen niet actief met beperkingen (23,3%), en geen beperkingen op het gebied van tijd, geld en gezondheid, maar toch niet actief participierend in de maatschappij (11,1%).

Daarnaast valt op dat de leefstijlen waarbij de gezondheid is aangegeven als zijnde slecht, relatief klein zijn in vergelijking tot hun gezonde tegenpolen, namelijk 12,9% tegenover 87,1%.

Verder kan geconstateerd worden dat de verdeling tussen het actief participeren in de maatschappij en het niet actief participeren in de maatschappij ongeveer gelijk is. Iets meer dan de helft van de testpopulatie is actief te noemen, namelijk 57,6 %, en iets minder dan de helft is niet actief. In tabel 3.3 staat de frequentie tabel van de verschillende groepen.

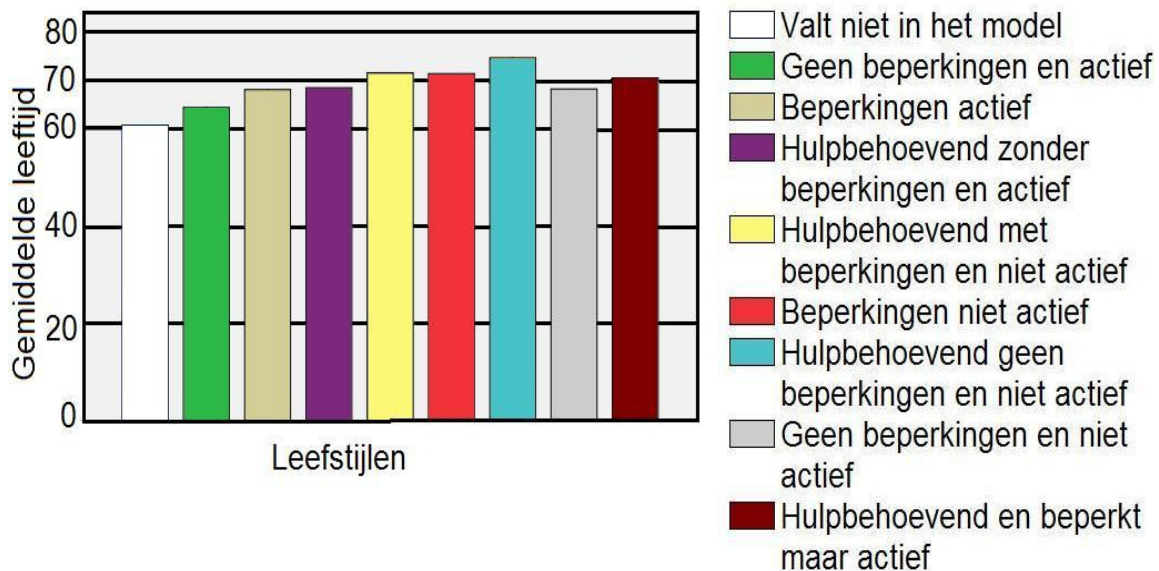
3.2 Aspecten van de leefstijlen.

Nu zullen enkele algemene aspecten van de leefstijlen besproken worden, zodat er een beeld gevormd kan worden over de verschillende leefstijlen en welke senioren bij de verschillende leefstijlen passen. Er zal gekeken worden naar de basale aspecten inkomen, gemiddelde leeftijd en het opleidingsniveau.

Leeftijd.

Uit figuur 3.3 blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de senioren bij de verschillende leefstijlen slechts in geringe mate verschillen. Aangezien met het klimmen der jaren de gezondheid verder zal afnemen zal het aantal hulpbehoevenden toenemen. Het is dus te verwachten dat de gemiddelde leeftijd van de groep senioren die in de categorie hulpbehoevend valt hoger zal zijn dan die van de groep die niet hulpbehoevend is.

Figuur 3.3: Gemiddelde leeftijd naar leefstijlen

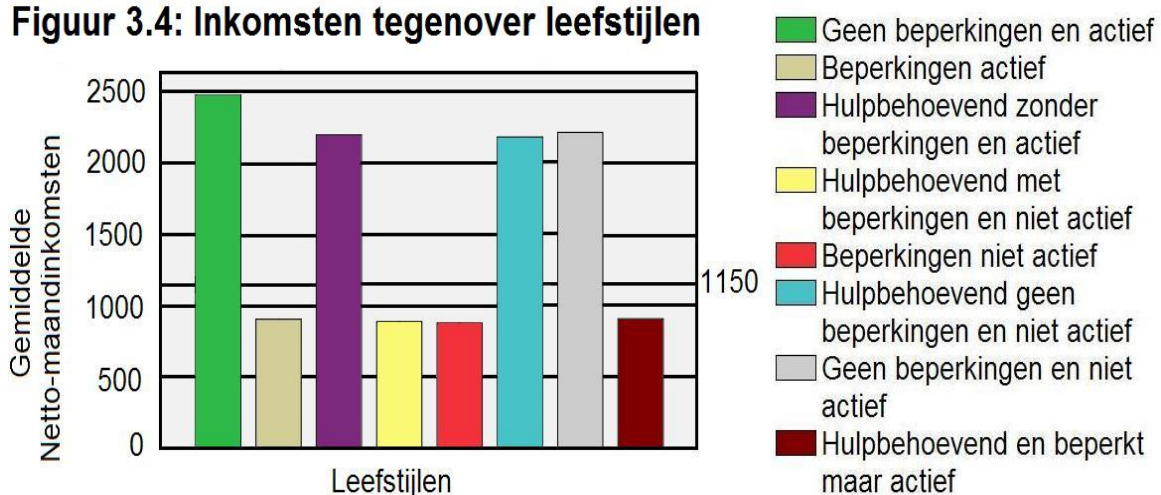
Figuur 3.3: Leefstijlen en gemiddelde leeftijd. Data: VROM (2006) naar Puylaert (2001) aangevuld, bewerking door G. H. Langhout

Inkomen.

Vervolgens wordt er gekeken naar de gemiddelde inkomsten van de ouderen per leefstijl. In figuur 3.4 valt op dat de ouderen die zijn geclassificeerd als 'met beperkingen' allemaal gemiddeld op het minimum inkomen zitten.

Uit figuur 3.2 valt te concluderen dat het hebben van beperkingen niet een belangrijk gegeven is bij het actief participeren in de maatschappij. Er is een vrij grote groep van mensen die beperkingen wat betreft hun financiën kennen en toch actief zijn, en er is een vrij grote groep senioren die beperkingen kennen op financieel gebied en niet actief zijn. Hieruit valt de conclusie te trekken dat het hebben van beperkingen op financieel gebied geen belangrijke rol speelt om actief te participeren in de maatschappij.

Figuur 3.4: Inkomsten tegenover leefstijlen

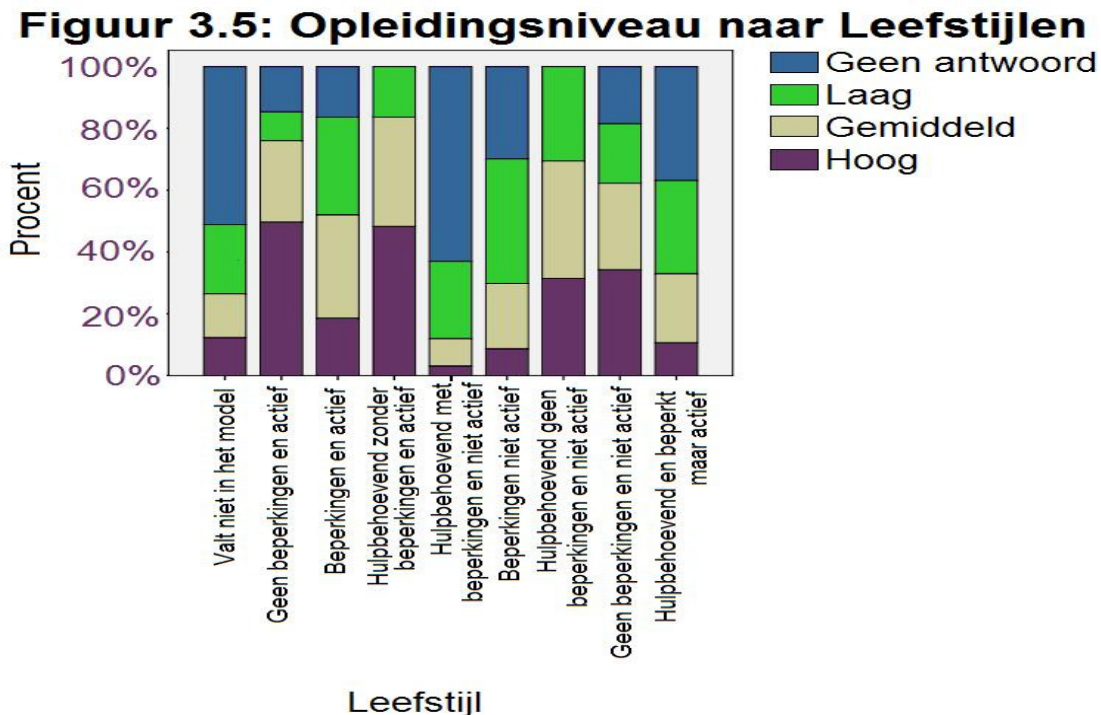
Figuur 3.4: netto inkomen per huishouden per maand. Data: VROM (2006), Puylaert (2001) aangevuld. Bewerking G. H. Langhout

Opleidingsniveau

Er is per leefstijl gekeken naar de gemiddelde leeftijd en de gemiddelde inkomsten van de senioren en het blijkt dat deze iets zeggen over de mate van actieve participatie in de maatschappij. Bij het opleidingsniveau blijkt dat er wel verschillen aan te geven zijn wat de participatie van de senioren in de maatschappij betreft.

In figuur 3.5 is te zien, dat senioren die geclassificeerd zijn als actief participierend in de maatschappij een hoger percentage hoogopgeleiden kennen dan de niet actief participerende oudere, die dus gemiddeld lager opgeleid is.. Ook valt op dat de groepen zonder beperkingen meer hoogopgeleiden kennen

dan de groepen met beperkingen. Het opleidingsniveau houdt mogelijk verband met het inkomen van de senioren en de mate van participatie in de maatschappij en houdt misschien verband met de leefstijlen van senioren.

Figuur 3.5: Opleidingsniveau naar leefstijlen. Data: VROM (2006), Puylaert (2001) aangevuld. Bewerking G. H. Langhout

3.3 Deelconclusies.

Zoals in dit hoofdstuk beschreven is, verklaart het model van Puylaert (2001) nog niet alle leefstijlen van de senioren. Het model laat de senioren met een niet actieve leefstijl voor een groot deel buiten beschouwing.

Het valt op dat er twee relatief grote categorieën senioren met een niet actieve leefstijl zijn bijgekomen als het model op logische wijze is aangevuld. Dit zijn de leefstijlen van senioren in de categorie “niet actief met beperkingen”, en de senioren die vallen in de categorie “niet actief zonder beperkingen”.

Tevens valt op dat aantallen senioren in de leefstijlen gekenmerkt door hulpbehoevendheid zeer klein zijn.

De verdeling van de senioren met een actief participerende leefstijl en de senioren met een niet actief participerende leefstijl is bijna de helft van de testpopulatie.

Voor de kenmerken gemiddelde leeftijd en het hebben van beperkingen valt op dat deze kenmerken niet in relatie staan met het aspect actief participeren in de maatschappij. Dit verband is wel gevonden voor opleidingshoogte, waarbij de actieve leefstijlen een hoger percentage hoogopgeleiden kennen ten opzichte van de niet actieve leefstijlen.

4. Woonwensen van senioren.

4.1 Inleiding

In de jaren '50 zijn er door overheidsinstellingen en overheidsgerelateerde instellingen veel onderzoeken gedaan naar woonwensen. Dit werd gedaan om de tevredenheid van de bewoners over de woningen te bepalen. Als beleidsmakers en architecten zouden luisteren naar de wensen van de gebruikers van de woningen zouden ze in staat kunnen zijn om deze tevredenheid te vergroten. In deze onderzoeken ging het echter vaak over klachten over de woning zelf. De vraag welke soort woning de gebruikers zouden willen hebben werd buiten beschouwing gelaten.

Deze vraag heeft De Jonge in zijn proefschrift (1960) beantwoord. Uit zijn onderzoek bleek dat een meerderheid van 80% van de mensen kiest voor een eengezinswoning.

De woningmarkt is ingrijpend veranderd sinds 1960. Zo zijn de inkomens duidelijk gestegen, onder andere doordat er meer tweeverdieners zijn dan toen, en het leefpatroon van velen heel anders is dan in 1960. Hierdoor zullen waarschijnlijk de woonwensen ook veranderd zijn. Tevens is het aanbod op de woningmarkt veranderd. Door een sterke daling van de gemiddelde huishoudengrootte, 4,5 personen in 1900 naar 2,3 personen per huishouden in 2004, komt er meer vraag naar woningen voor kleinere huishoudens. (RIVM, 2008)

De relatie tussen de leefstijlen van senioren en de woonwensen van senioren staat centraal in dit onderzoek. Als die koppeling bestaat kan immers uit bestaande gegevens worden opgemaakt welke woonwensen bij de verschillende leefstijlen horen en kan men bij het beleid ten aanzien van de huisvesting hiermee rekening houden.

4.2 Woonwensen

In het vervolg van dit rapport zullen woonwensen beschouwd worden als wensen van de gebruikers ten opzichte van hun woning, de woonomgeving en de ligging van de woning ten opzichte van verschillende voorzieningen. Deze woonwensen worden onderzocht voor senioren.

De woonwensen van senioren zullen bekeken worden op verschillende schaalniveau's. Ten eerste zal gekeken worden of er woonwensen voor senioren gevonden kunnen worden voor de woning zelf, ten tweede zal gekeken worden naar de woonwensen met betrekking tot de woonomgeving en de voorzieningen,

en tot slot zullen de woonwensen van senioren op het niveau van de plaats worden bekeken. Dit zal gedaan worden aan de hand van de in hoofdstuk drie benoemde leefstijlen. Hiervoor worden de gegevens gebruikt van het onderzoek "WoON" (VROM, 2006).

4.3 Bevindingen

In de data in het onderzoek van het Ministerie van VROM (2006) is gezocht naar significante verbanden tussen de acht leefstijlen en de woonwensen. Hiervoor is het computerprogramma SPSS gebruikt. Dit is tevens gedaan omdat de gegevens van het VROM (2006) in dit formaat zijn aangeleverd. De bijbehorende test om in een grote dataset van 23007 respondenten te zoeken naar significante verbanden is de parametrische Pearson test. Bij de Pearson test spelen de gemiddelden van twee reeksen, bijvoorbeeld twee variabelen en de richting van de scores van de variabelen van elke reeks, een belangrijke rol. Er is altijd sprake van twee willekeurige variabelen en er moet sprake zijn van gepaarde waarnemingen. De waarden van de variabelen bevinden zich op een ratio of intervalschaal en zijn normaal verdeeld. De Pearson test geeft vervolgens een uitkomst in de vorm van significantie, en een getal dat de sterkte van het verband aangeeft. Het verband zelf wordt niet verklaard door de Pearson test, omdat alleen de correlatie wordt gegeven. Dit houdt niet in dat causaliteit bestaat in het gevonden verband.

De Pearson test is gebruikt om verbanden te vinden tussen de leefstijlen en de woonwensen op de verschillende schaalniveau's. Daarnaast is ook gekeken naar de verbanden tussen de woonwensen onderling. In figuur 4.1 zijn alle gevonden verbanden gevonden die significant zijn, en zijn de indirecte verbanden met kleur aangegeven.

Figuur 4.1: Verbanden met woonwensen.

Significante verbanden op microschaal	Significante verbanden op mesoschaal	significante verbanden op macroschaal
(26.1) Type woning functioneel gewenste woning	(30.1) Belang indeling woning	(28.1) Gewenste woning in huidige of andere woonplaats
(26.4) Is de gewenste woning bestemd voor ouderen	(30.2) Belang grootte woning	(28.2) Gewenste woning in huidige wijk
(26.6) Gewenste ouderenwoning behoort tot complex of niet	(30.3) Belang onderhoudsstaat woning	(28.3.3) gewenste wijk - buitenwijk (groene wijk / rustige wijk /
(26.12) Bedden of kamers waar verzorging mogelijk is gewenste dienst	(30.4) Belang steer woning	(28.3.4) gewenste wijk - buurt
(26.15) Type gewenste woning vorm	(30.5) Belang grootte buitenruimte	opleidinghoogte
(26.19) Gewenste woning is huur- of koopwoning	(30.6) Belang bebouwing in de buurt	
(26.24) Gewenste koopprijs	(30.7) Belang thuisvoelen in de buurt	
(26.25) Hoeveel wilt u maximaal uitgeven aan hypotheek	(30.8) Belang geen bekladding in de buurt	
(26.26) Gewenste huurprijs	(30.9) Belang geen vernielingen in de buurt	
(26.27) Wordt voor gewenste woning huursubsidie aangevraagd	(30.12) Belang geen overlast door jongeren	
(26.30) Oppervlakte woonkamer gewenste woning	(30.13) Belang geen geluidsoverlast	
(26.31) Oppervlakte keuken gewenste woning	(30.18) Belang verkeersveiligheid	
(26.32) Totale woonoppervlakte gewenste woning	(30.19) Belang winkelvoorzieningen	
(26.33) Is gewenste woning bij voorkeur nieuwbouwwoning	(30.20) Belang openbare parkeergelegenheid	
(26.34) In welke periode moet de buurt, waarin u de gewenste woni	(30.21) Belang openbaar vervoersvoorziening	
(26.37) Ligging gewenste woning	(30.22) Belang groenvoorzieningen	
(26.38) Gewenste buurt is hoogbouw of laagbouw	(30.23) Belang jongerenvoorzieningen	
(26.39) Woonbuurt of buurt waar veel voorzieningen aanwezig zijn	(30.24) Belang basisschool	
(26.40) Gewenste woning bereikbaar zonder trappen	(30.25) Belang speelvoorzieningen	
(26.42) Eerste prioriteit woningkeuze	(30.26) Belang creches, peuterspeelzaal	

Indirecte verbanden op het gebied van:

- Ouderen woningen
- Maandlasten
- oppervlaktes gewenste woning
- Bouwjaar woning
- Woning en buurt
- overlast en veiligheid
- voorzieningen
- Ligging woning

Figuur 4.1: verbanden met woonwensen. Data VROM (2006) Bewerking G. H. Langhout

In figuur 4.1 staan alle variabelen die een significant verband opgeleverd hebben tussen de woonwensen en de leefstijlen. In bijlage 3 is hiervan een uitwerking te zien. Daar is ook te zien dat er ook indirecte verbanden tussen de verschillende variabelen te vinden zijn. Deze staan in figuur 4.1 afgebeeld met elk een eigen kleur als er een verband tussen de gevonden woonwensen onderling is gevonden. Er zijn in totaal 44 verbanden gevonden tussen leefstijlen en woonwensen. Deze verbanden hebben echter allemaal een correlatie die erg laag is te noemen. Tevens geeft een correlatie alleen verband aan en geeft het geen informatie over de causaliteit of de aard van het verband. De bevindingen in de rest van dit hoofdstuk zijn dan ook gebaseerd op een redenering, en niet op een hard gegeven.

Als dezelfde test wordt uitgevoerd op een kleiner onderdeel van de dataset worden andere significante verbanden gevonden, soms met een hogere correlatie. Dit is te verklaren door het feit, dat op een lokaal schaalniveau nieuwe projecten en gebeurtenissen op het gebied van de woningmarkt in de regio in de beleving van de respondent sterk meespeelt. Als ergens bijvoorbeeld net een serviceflat wordt gebouwd voor senioren, en aan de senioren die eventueel van plan zijn om in de serviceflat te gaan wonen wordt gevraagd of zij een huismeester in de gewenste woning willen, geeft dit op lokaal niveau een sterk verband. Op een andere locatie zonder serviceflat zal dit verband niet te vinden zijn.

4.3.1 Woonwensen ten opzichte van de woning zelf.

Er zijn 20 significante verbanden gevonden tussen de woonwensen over de woning zelf en de leefstijlen. Het zou te ver voeren om deze allemaal te bespreken. Daarom zullen er slechts een aantal worden uitgelicht. Deze verbanden zijn geselecteerd op basis van onderlinge correlatie met elkaar. Elk verband zal worden besproken, en de verbanden die een correlatie onderling hebben zullen als één verband worden besproken.

Type woning

In figuur 4.2 staan de verschillende types woning die gewenst worden door de senioren. Het valt op dat het merendeel van de senioren er voor kiest om in een etagewoning, flat, maisonette of appartement te wonen.

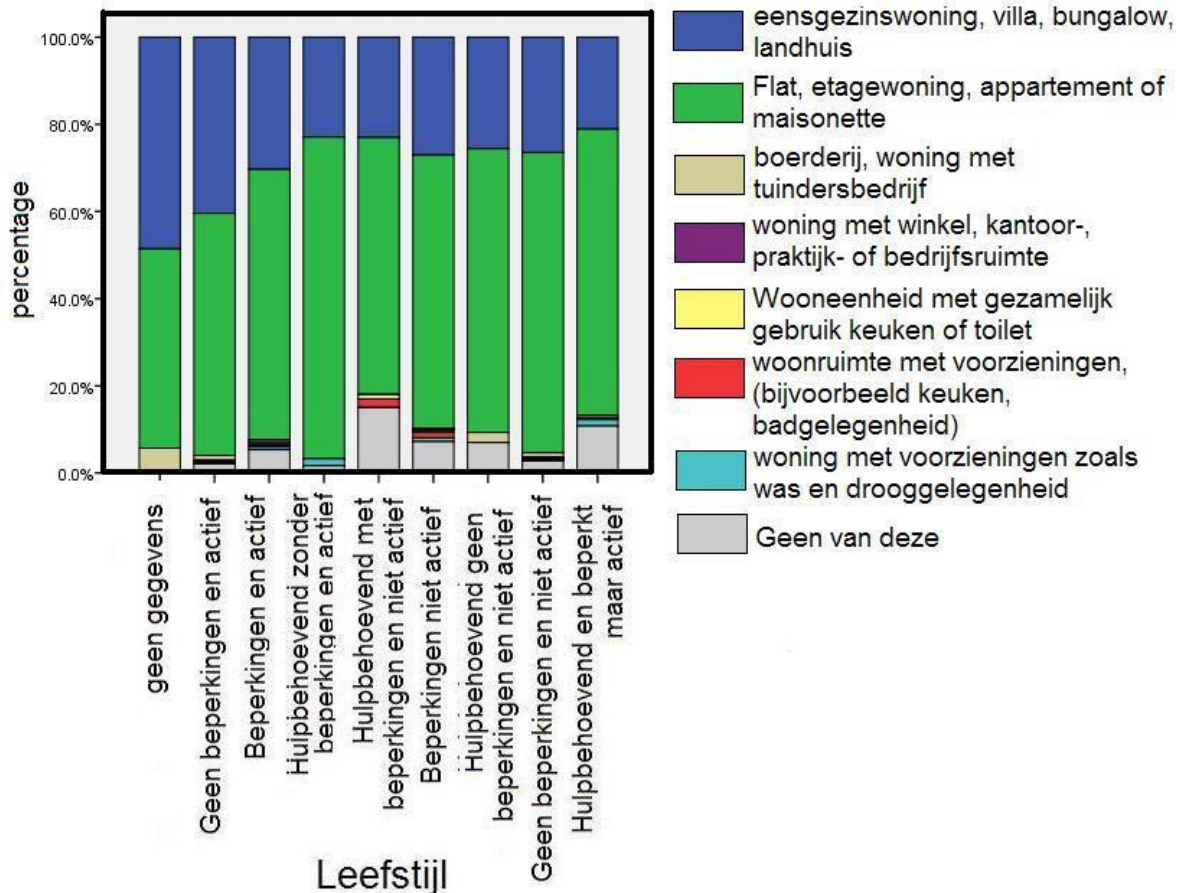
Een tweede grote groep kiest voor een eengezinswoning, villa, landhuis of bungalow.

Dit valt mogelijk te verklaren doordat, zoals beschreven in hoofdstuk drie, de senioren met actieve leefstijlen zonder beperkingen een hoger inkomen hebben, omdat zij vaker een hoger opleidingsniveau hebben.

Hieruit valt mogelijk ook te verklaren dat de senioren zonder beperkingen vaker voor de eengezinswoning of twee-onder-een kap woning kiezen, terwijl de ouderen met beperkingen vaker kiezen voor een tussenwoning of hoekwoning.

Tevens valt op dat hulpbehoevenden vaker voor een huurwoning kiezen ten opzichte van senioren met een actieve leefstijl zonder beperkingen.

Figuur 4.2: gewenste type woning voor senioren

Figuur 4.2: gewenste type woning voor senioren. (VROM 2006, Puylaert 2001 aangevuld) bewerking door G. H. Langhout.

Woonvormen

Senioren die hebben aangegeven niet meer zelfstandig te kunnen leven hebben voor het merendeel voor een bejaardenwoning gekozen. Binnen deze groep wordt ook vaak voor woningen met verzorging gekozen. In sommige gevallen kiest men zelfs alleen nog maar voor een bed waar verzorging verleend wordt.

De hulpbehoevenden die aangeven nog wel zelfstandig te kunnen leven kiezen meer voor het woon-zorgcomplex. Maar veel senioren die hulpbehoevend zijn, en geen beperkingen kennen, kiezen toch voor een zelfstandige woning.¹

¹ Zie bijlage 4

Inkomen

Een ander verband is gevonden op het gebied van het inkomen. Zowel de koopprijs van een huis, de gewenste hoogte van een hypotheek, als de huurprijs hebben een correlatie met de leefstijlen.

De senioren die geen beperkingen kennen op het gebied van geld vallen vaker in een hogere categorie woning qua maandlasten. Dit heeft invloed op zowel de koopprijs, als de gewenste hypotheek. Bij huurwoningen heeft deze groep een hogere huur aangegeven.²

Oppervlakte

De woonwensen van de senioren over de oppervlakte van de gewenste woning en de oppervlakte van de keuken en de woonkamer hebben een onderling verband. Dit verband is logisch; een grotere woning heeft een groter oppervlakte voor de losse delen in het huis. Hierbij is het inkomen weer een mogelijke verklaring voor dit gegeven, want waar hogere maandlasten betaald kunnen worden, kan men zich een grotere woning veroorloven. Dit is echter speculatie en valt niet uit de gevonden data af te leiden.³ Hoe de ruimtes ingedeeld zijn in de gewenste ruimte is echter niet gevraagd in het onderzoek *“WoON” (2006)*

Bouwjaar woning

Senioren hebben geen sterke voorkeur voor een nieuwbouwwoning, al is deze wel iets sterker vertegenwoordigd onder de senioren met een actieve leefstijl. Ook valt op dat ouderen met een hulpbehoevende, niet actieve leefstijl zonder beperkingen wel vaker voor een nieuwbouwwoning kiezen. Een mogelijke reden hiervoor is dat nieuwbouwwoningen vaak gemakkelijker aangepast kunnen worden aan de wensen van minder valide personen. Een mogelijke reden hiervoor is dat nieuwbouwwoningen vaak gemakkelijker aangepast kunnen worden aan de wensen van minder valide personen. Verder zijn er hulpbehoevenden die bij het betrekken van de woning nog geen aanpassingen nodig hebben, maar verwachten in de toekomst mogelijke aanpassingen aan de woning door te gaan voeren. Nieuwbouwwoningen voldoen vaker aan nieuwe keurmerken zoals bijvoorbeeld het certificaat van Woonkeur (2009). Bij woningen met het Woonkeur keurmerk is de aanpasbaarheid hoog. Woningaanpassingen zijn daardoor makkelijker uit te voeren, zowel binnen de WMO als voor eigen rekening. Met het oog op de toekomst en een levensloopbestendige woning zou het kunnen dat de voorkeur voor nieuwbouwwoningen hierdoor versterkt wordt. Woningen na het jaar 2000 hebben de grootste voorkeur. Senioren kiezen er echter niet vaak voor om eerste bewoner van een woning te zijn. De meeste senioren hebben ook geen voorkeur voor een bepaalde periode waarin de

² Zie bijlage 5

³ Zie bijlage 6

woning gebouwd is. Slechts een heel klein deel van de senioren heeft de voorkeur voor een woning van voor 1975.⁴

Ligging van de woning

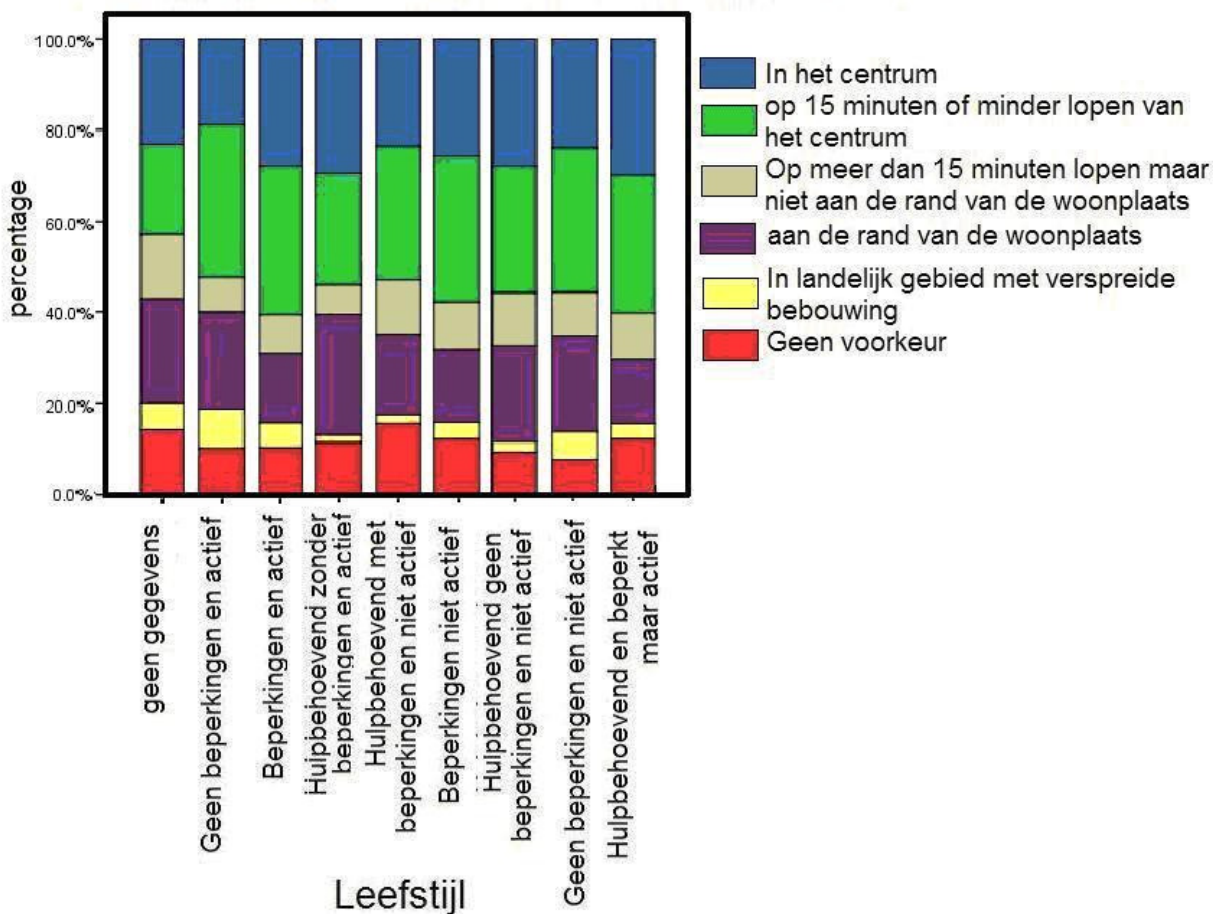
De voorkeuren van de senioren ten aanzien van de ligging van de gewenste woning ten opzichte van het centrum verschillen niet veel tussen senioren met verschillende leefstijlen. In figuur 4.3 is te zien dat er drie belangrijke groepen zijn waar te nemen:

- Er is een redelijk grote groep senioren die graag direct in het centrum wil wonen (24,3%).
- Een andere bijna even grote groep wil op maximaal 15 minuten lopen van het centrum wonen (32%)
- De derde groep (27,1%) wil ook wel wat verder van het centrum wonen (vanaf 15 minuten lopen van het centrum tot en met de rand van de woonplaats).

Het verspreid wonen in landelijk gebied komt slechts weinig voor.

⁴ Zie bijlage 7

Figuur 4.3: ligging van de woning ten opzichte van het centrum

Figuur 4.3: ligging van de woning ten opzichte van het centrum. (VROM 2006, Puylaert 2001 aangevuld) bewerking door G. H. Langhout.

Voor senioren zonder beperkingen is het wel van belang dat er niet te veel hoogbouw in de wijk aanwezig is.

Voor het grootste deel van alle senioren geldt dat ze graag de nodige voorzieningen in de buurt hebben. De senioren kiezen er voor het grootste deel voor om in een wijk te wonen waarbij de woonfunctie zelf niet centraal staat in de wijk, maar waarbij ook het winkelen of werken een rol speelt. Voor de ligging van de gewenste woning geldt ook dat de meeste senioren behoefte hebben aan een woning waarbij de entree zonder trappen bereikbaar is. Bij de hulpbehoevende senioren leeft deze wens, zoals te verwachten is, het sterkst.⁵

Voor het grootste deel van de senioren geldt dat de keuze voor een woning in de meeste gevallen bepaald wordt door de woning zelf; de ligging van de woning komt op de tweede plaats en als laatste is dan nog de prijs van belang. Hierbij speelt inkomen dus een minder belangrijke rol. Dit zou verklaard kunnen worden doordat men als men senioren vraagt naar hun woonwensen er meestal

⁵ Zie bijlage 8

geantwoord wordt met een ideaal beeld. Als men daadwerkelijk gaat verhuizen zal er meer gekeken worden naar het budget en de mogelijkheden binnen dat budget. De woningkeuze hangt daarna pas af van de woning zelf.

4.3.2 Woonwensen ten opzichte van de woonomgeving.

Voor de woonwensen ten opzichte van de woonomgeving zijn er ook 20 significante verbanden gevonden. De gevonden woonwensen van de senioren over de indeling van de woning en de woonomgeving kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën.

Als eerste komen de indeling van de woning en de kenmerken van de woonomgeving aan de orde, vervolgens de overlast in de omgeving en tot slot de voorzieningen in de omgeving. Per categorie is er een verband tussen de verschillende woonwensen waar genomen.

In de eerste categorie vallen de woonwensen over het belang van de indeling van de woning, de grootte van de woning en de onderhoudsstaat van de woning. Ook vallen in deze categorie de sfeer van de woning, de grootte van de buitenruimte, de aantrekkelijkheid van de bebouwing in de buurt en het thuis voelen in de buurt. Deze variabelen zijn hoofdzakelijk gewaardeerd als 'belangrijk' of 'zeer belangrijk'. Tussen de verschillende leefstijlen zijn er weinig verschillen waar te nemen. Het enige dat opvalt is, dat de niet actieve senioren iets vaker de variabelen als 'belangrijk' waarderen, terwijl de actieve ouderen iets vaker 'zeer belangrijk' kiezen.⁶ In de enquête van het onderzoek "WoON" (2006) is er voor deze variabelen gevraagd aan de respondent om deze te waarderen als zijnde 'zeer belangrijk', 'belangrijk', 'onbelangrijk', en 'zeer onbelangrijk'. Ook kon de respondent antwoorden met 'weet niet', of 'weigert'. Het gevolg hiervan kan zijn dat de meeste respondenten slechts kiezen tussen 'belangrijk' en 'zeer belangrijk'. Dit kan een vertekend beeld opleveren, doordat de respondenten met een actieve houding misschien anders tegen de vraag aankijken. Ook kan het zijn dat de respondenten met een actieve leefstijl vaker te maken hebben met het invullen van enquêtes of gewoonweg meer interesse tonen in de nabije leefomgeving. Dit kan betekenen, dat zij vaker met 'zeer belangrijk' antwoorden. Hetzelfde geldt voor de variabelen in de tweede categorie, de overlast in de omgeving. De vraagstelling is voor de variabelen over de overlast en het vandalisme in de buurt dezelfde als bij de eerste categorie. Hier kan dezelfde conclusie getrokken worden over de antwoorden van de respondenten als bij de eerste categorie. Ten aanzien van de variabelen 'bekladding in de buurt', 'vernielingen', 'overlast door jongeren', 'geluidsoverlast' en 'verkeersveiligheid' geldt dit wederom.⁷

Wat betreft de derde categorie, de voorzieningen in de omgeving, zijn er wel een paar conclusies te trekken. Toch is ook hier weer de vraagstelling dezelfde als bij de andere twee categorieën. In deze categorie valt voornamelijk op dat de

⁶ Zie bijlage 9

⁷ Zie bijlage 10

senioren die niet hulpbehoevend zijn het iets minder belangrijk vinden dat er een winkelvoorziening is in de buurt waar zij wonen. De niet actieve senioren vinden het aanwezig zijn van groenvoorzieningen en parkeergelegenheden in de buurt minder van belang dan de actieve senioren.

De hulpbehoevende ouderen en de respondenten met een actieve leefstijl waarderen de groenvoorzieningen vaker als 'zeer belangrijk'. Dit is mogelijk te verklaren doordat de hulpbehoevende mensen een minder grote radius hebben waarin zij zich kunnen verplaatsten. Een naburig park is een welkome afwisseling voor deze senioren. Dit is echter wederom speculatie.

De aanwezigheid van jongerenvoorzieningen en speelvoorzieningen voor jongeren en het aanwezig zijn van een basisschool en crèche is duidelijk minder van belang voor senioren. Ook is hier weer een klein verschil waar te nemen voor de actieve en niet actieve senioren. De actieve senioren waarderen wederom vaker met 'zeer belangrijk' voor deze laatste variabelen.⁸

Actieven zijn misschien een ander type mens dan de niet actieven. Misschien staan zij anders in het leven waardoor zij ook een wat meer uitgesproken mening hebben dan de niet actieven. Het zou kunnen, dat actieven gewend zijn meer richting aan hun leven te geven; dit uit zich doordat zij actief participeren in de maatschappij. Omdat zij iets willen met hun leven zullen zij ook sneller iets 'zeer belangrijk' vinden. Zij zijn gewend keuzes te maken. De niet actieven laten het leven meer over zich heen komen, hebben misschien een meer afwachtende houding en maken minder snel keuzes. Hierdoor zullen zij als hen dan toch een keus wordt gevraagd wellicht minder extreem zijn. Dit is echter weer speculatie, maar het zou interessant kunnen zijn dit verder te laten onderzoeken.

Ook kan het zijn dat de vraagstelling in het onderzoek WoON (*VROM, 2006*) een vertekend beeld oplevert, doordat mensen alleen maar kiezen tussen 'belangrijk' en 'zeer belangrijk'. Niet alle voorzieningen zijn mogelijk in de nabije leefomgeving, simpelweg doordat dit te veel ruimte zou kosten. Een meer realistische vraagstelling meer gericht op de locatie zelf zou kunnen helpen.

4.3.3 Woonwensen over de plaats van de woning.

Er zijn weinig significante verbanden gevonden tussen leefstijlen en woonwensen over de ligging en de plaats van de woning. Wel is er enig verband gevonden voor de woonplaats. De meeste senioren blijven het liefste in de huidige woonplaats wonen. Dit geldt het meeste voor de senioren die beperkingen ondervinden wat betreft hun inkomen. Vooral voor de actieve senioren is het van minder belang dat de gewenste woning in dezelfde woonplaats staat. Tot slot is er verband gevonden voor de gewenste woonplaatsgrootte. De senioren met een actieve leefstijl zijn sterker

⁸ Zie bijlage 11

vertegenwoordigd in de woonplaatsen waarbij het inwoneraantal onder de 50.000 ligt.⁹

4.4 Deelconclusies

Er zijn 44 significante verbanden gevonden tussen de woonwensen van senioren en de leefstijlen genoemd in hoofdstuk drie. Vooral bij de woonwensen voor de woning zelf en de woonomgeving zijn verbanden gevonden. Voor de woonwensen wat betreft de plaats van de woning zijn minder verbanden gevonden. De woonwensen verschillen vaak nauwelijks per leefstijl.

Als men echter kijkt naar aspecten zoals actief, beperkingen en hulpbehoefendheid ontstaat er een duidelijker beeld. De effecten van de aspecten zijn duidelijker waar te nemen dan de verschillen tussen de leefstijlen onderling.

Zoals aangegeven speelt de vraagstelling een belangrijke rol in de resultaten in de enquête gehouden door het Ministerie van VROM (2006). De respondent kiest vaker voor een antwoord dat aangeeft iets 'belangrijk' te vinden dan voor een antwoord dat aangeeft iets 'onbelangrijk' te vinden. Hierdoor kan de respondent zijn eigen mening niet voldoende kwijt in de vraag en levert dit een vertekend beeld op. Ook kan het zijn dat de senioren die een actieve leefstijl hebben, de vragen anders interpreteren of door een andere levenshouding anders antwoorden op de vragen dan de senioren in de niet actieve leefstijlen.

Bij de gevonden woonwensen van de senioren voor de woonomgeving zijn veel verbanden tussen de variabelen onderling gevonden. Dit valt te verklaren uit het feit dat deze variabelen over hetzelfde onderwerp gaan, en dat de vraagstelling naar deze woonwensen dezelfde is voor deze variabelen. Verder valt op dat de gevonden correlaties zwak zijn, en worden er andere verbanden gevonden als men de testpopulatie aanpast.

⁹ Zie bijlage 12

5. Koppeling tussen woonwensen en leefstijlen van senioren.

Koppeling tussen woonwensen en leefstijlen.

De genoemde verbanden in dit rapport berusten grotendeels op speculatie. De gevonden correlaties zijn te laag om hierover zinnige uitspraken te doen. Daarnaast impliceert een correlatie geen causaliteit. Er zijn verschillende mogelijke oorzaken die ten grondslag liggen aan het ontbreken van sterke verbanden tussen woonwensen en leefstijlen. Enerzijds kan dit liggen aan een verkeerd gebruik van de leefstijlen van Puylaert (2001), en anderzijds kan het zijn dat de vraagstelling zoals gebruikt in het onderzoek van het Ministerie van VROM (2006) niet goed aansluit bij dit onderzoek.

Model van leefstijlen (Puylaert)

Het gebruikte model van leefstijlen (Puylaert, 2001) aangevuld met de logische tegenpolen van de leefstijlen beschrijft de leefstijlen op basis van de mate van participatie in de maatschappij en de hulpbehoefte van mensen, waarbij er bij de groepen wel of geen beperkingen bestaan ten aanzien van tijd en inkomen.

Participatie

Voor het aspect participatie in de maatschappij blijkt weinig te maken te hebben met de woonwensen van senioren. Dit kan zijn, omdat niet de juiste variabelen gebruikt zijn om het aspect actief participeren binnen de maatschappij te vertalen naar een variabele. De gebruikte variabelen zeggen niets over de woonwensen van senioren. Het actief participeren in de maatschappij is in het onderzoek WoON (2006) namelijk gebaseerd op lidmaatschap van een vereniging en op het contact met vrienden en familie. Maar iemand die niet vaak contact heeft met vrienden en familie en niet lid is van een vereniging kan wel actief zijn op andere gebieden. Zo kan deze persoon zelf veel fietsen of zwemmen of kan hij zich thuis bezighouden met allerlei activiteiten. Deze activiteiten zouden misschien wel van invloed zijn op de woonwensen, maar worden dus door dit leefstijlmodel buiten beschouwing gelaten. Aangezien er ook te weinig informatie over deze tijdsbestedingen in WoON staan (VROM, 2006) is het ook niet mogelijk om dit hier verder mee te nemen. Dit kan tevens een verklaring zijn voor het feit dat er een vrij grote groep senioren is die geen beperkingen kent maar toch niet actief is binnen de maatschappij. (Zie hoofdstuk 3, figuur 3.2). Verder zal bij de woningkeuze het actief deelnemen aan verenigingen, politiek en vrijwilligerswerk geen grote rol hoeven te spelen bij de woonwensen van de

mensen. Zij kunnen immers ook ergens anders weer lid worden van verenigingen en dergelijke, mocht de woning aan andere wensen die als belangrijk worden ervaren voldoen. Het lijkt er dus op dat voor senioren de participatie in de maatschappij en het wonen twee gescheiden werelden zijn.

Hulpbehoevendheid

Bij het aspect 'hulpbehoevendheid' hebben de respondenten bij het onderzoek WoON zelf een inschatting van de mate van hulpbehoevendheid moeten maken. De respondent geeft dus zelf een oordeel over zijn eigen gezondheid. Dit oordeel van de respondent is echter subjectief. Iemand, die in een rolstoel zit en met een positieve instelling in het leven staat, hoeft nog niet per definitie hulpbehoevend te zijn.

Tijd en Inkomen

Alleen het aspect inkomen heeft waarschijnlijk invloed op de woonwensen van senioren. De respondent zal zijn woonwensen aanpassen aan de mogelijkheden die op de woningmarkt geboden worden, die binnen zijn budget passen. Om leefstijlen te gebruiken om woonwensen van senioren waar te nemen is het minder van belang om te kijken naar de aspecten binnen het dagelijkse leven van senioren, maar speelt het inkomen en de mogelijkheden op de woningmarkt een grotere rol bij de keuze voor de woning. Zoals al eerder genoemd wordt het aspect tijd al meegenomen in de hulpbehoevendheid van mensen, en zal dit hier verder niet worden behandeld.

Het onderzoek WoON

Het feit dat er nauwelijks een koppeling mogelijk is tussen de leefstijlen en de woonwensen kan ook te maken hebben met de data die voor het onderzoek WoON ter beschikking staan en voor het onderzoek in dit afstudeerrapport gebruikt zijn.

Voor het verkrijgen van de gegevens bij WoON is natuurlijk de wijze van vraagstelling van essentieel belang. In het onderzoek WoON wordt naar de woonwensen van de senioren gevraagd. Er is hierbij echter niet naar de financiële haalbaarheid van deze wensen gevraagd. Een aantal senioren zal hierbij een ideaalbeeld van de manier waarop zij zouden willen wonen hebben weergegeven zonder naar hun financiële mogelijkheden te kijken.

Anderen weer hebben misschien wel rekening gehouden met hun financiële mogelijkheden, maar weer niet met het feit of hun wensen praktisch wel uitvoerbaar zijn. Ook daar is bij "WoON" niet naar gevraagd.

Op basis van gegevens waaruit een ideaalbeeld ontstaat, is echter geen beleid te ontwikkelen. Door de financiële situatie van de ouderen zullen zij andere keuzes maken dan uit het onderzoek "WoON" blijkt.

Ook zijn een aantal wensen van ouderen gewoonweg niet haalbaar. Zo willen volgens "WoON" alle senioren veel voorzieningen in de buurt en geen overlast. Door de bestaande infrastructuur en de huidige inrichting van de steden zijn deze wensen maar heel moeilijk of niet te realiseren.

Een vraagstelling meer van toepassing op de financiële situatie en meer uitgaande van de werkelijke mogelijkheden van de respondenten in het onderzoek "WoON" zou een realistischer beeld kunnen opleveren op het gebied van woonwensen voor senioren

Toch kan een onderzoek naar een ideaalbeeld wel interessante gegevens opleveren aangezien er misschien wensen aan het licht komen die wel realistisch zijn, of mogelijk in de toekomst realistisch kunnen worden. Ook kunnen er woonwensen naar voren komen die misschien op dat moment niet realistisch zijn, maar door kleine aanpassingen in de leefomgeving of de woning toch voor een verbetering in de goede richting zouden kunnen zorgen, waardoor de kwaliteit in het geheel wel omhoog gaat. Hierbij speelt echter de vraagstelling weer een rol. Er zou dan niet gevraagd moeten worden om aan te geven of men iets "belangrijk" of 'zeer belangrijk' vindt, maar er zou dan meer gevraagd moeten worden naar de eigen mening van de respondent.

6. Conclusie en aanbevelingen.

6.1 Conclusies

Dit onderzoek heeft tot doel om te onderzoeken of er een leefstijlenbenadering voor ouderen te formuleren is en of er een koppeling tussen de woonwensen van de senioren en de leefstijlen aangebracht kan worden.

Het moet antwoord geven op de vraag, of er een mogelijke typologie van leefstijlen voor senioren te onderscheiden is en of het mogelijk is om de woonwensen voor senioren hieraan te koppelen.

Typologie van leefstijlen.

Na toetsing aan de werkelijkheid bleek het voor dit onderzoek gekozen leefstijlmodel van Puylaert (2001) niet alle leefstijlen van de senioren te verklaren. Om de groep die niet benoemd kon worden toch te kunnen benoemen zijn er door de logische tegenpolen van de leefstijlen van Puylaert te creëren vier nieuwe leefstijlen aan het bestaande model toegevoegd, waardoor wel bijna de gehele groep senioren in het leefstijlenmodel kon worden weergegeven. Het blijkt dus inderdaad mogelijk een typologie van leefstijlen te onderscheiden voor senioren dat nagenoeg de gehele groep omvat.

Koppeling tussen de woonwensen en de leefstijlen van senioren.

Voor de koppeling tussen de leefstijlen en woonwensen zijn 44 significante verbanden gevonden. De meeste verbanden bevinden zich op het gebied van de woonwensen voor de woning zelf en de woonomgeving. Deze woonwensen verschillen echter weinig per leefstijl in het aangevulde model van Puylaert. Wel zijn de effecten van de losse aspecten zoals actief participeren in de maatschappij, het hebben van beperkingen op het gebied van tijd en geld en de hulpbehoefte duidelijker waar te nemen dan de verschillen tussen de woonwensen per leefstijl.

Het ontbreken van een duidelijke koppeling tussen de woonwensen en de leefstijlen zou verklaard kunnen worden door enerzijds het gebruik van aspecten in de leefstijlen die te weinig te maken hebben met het wonen, en anderzijds door een verkeerde vraagstelling over woonwensen in het onderzoek WoON. Hierin is namelijk voor veel woonwensen de keuzemogelijkheid gegeven om een gegeven over de leefomgeving als 'zeer onbelangrijk' 'onbelangrijk' 'belangrijk' en 'zeer belangrijk' te waarderen. Het lijkt dat de respondent vaker kiest voor een antwoord dat aangeeft iets 'belangrijk' te vinden dan voor een antwoord dat

aangeeft iets 'onbelangrijk' te vinden en wordt de eigen mening buiten beschouwing gelaten. Dit levert wellicht een vertekend beeld op. Daarnaast kan het zijn dat de senioren met een actieve houding de vragen anders interpreteren of door een andere levenshouding anders antwoorden op de vragen dan de senioren in de niet actieve leefstijlen.

6.2 Aanbevelingen.

Zoals besproken sluiten de aspecten van de leefstijlen niet goed aan bij de woonwensen van de senioren. Alleen het inkomen van de senioren heeft waarschijnlijk veel invloed. De gebruikte aspecten hebben dan ook weinig met het wonen zelf of met woonwensen te maken. Als de gebruikte aspecten in het leefstijlenmodel aangepast worden en deze meer aansluiten op de woonwensen, kan het zijn dat er sterkere verbanden gevonden worden. Het aspect inkomen zal altijd meegenomen moeten worden. Het is echter nog maar de vraag of dit relevante gegevens zal opleveren, aangezien het aanbod op de woningmarkt vaak een belangrijke rol zal spelen bij het verhuizen van mensen. De woning zou bepaalde kenmerken moeten hebben die aansluiten bij de woonwensen van de oudere. De keuze voor een bepaalde woning wordt echter vaker beïnvloed door de mogelijkheden op de woningmarkt en het besteedbare budget. Men zoekt een woning die bij het budget past. Vervolgens wordt er een keuze gemaakt tussen een paar woningen dat te koop is. Men kiest dan voor de woning die het beste bij de woonwensen aansluit.

Toch is het kijken naar woonwensen en leefstijlen niet een slechte manier om enkele basiswoonwensen in kaart te brengen. Hierbij moet echter wel nagedacht worden over de manier van vraagstelling. Er moet gekeken worden of deze wensen realistisch zijn en financieel haalbaar. De leefstijlenbenadering met de juiste aspecten met betrekking tot het wonen, kan als startpunt gebruikt worden om bepaalde algemene woonwensen van senioren in kaart te brengen. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld de locatie van de woning, het soort woning en de voorzieningen in de buurt. Daarna kan op projectbasis door middel van een enquête de specifiekere woonwensen van senioren voor de locatie en doelgroep vastgesteld worden. Hierbij kan het gaan om eigenschappen van de woning zelf en de indeling van de wijk.

Een andere manier om leefstijlen te gebruiken is te onderzoeken of de leefstijlen bottom-up gegenereerd kunnen worden. Hierbij worden eerst de woonwensen van senioren onderzocht om vervolgens uit deze woonwensen "leefstijlen" of groepen van gelijkgestemden te vormen en deze vervolgens te gebruiken als indeling voor de leefstijlen. Een top down benadering van de leefstijlen, dus het eerst kijken naar de leefstijlen om vervolgens de woonwensen erbij te zoeken, levert al snel het probleem op dat men te veel senioren met verschillende woonwensen in dezelfde leefstijl vat. Door bij de woonwensen te beginnen is het ook mogelijk om vanuit een ideaal beeld van woonwensen te redeneren, om

deze vervolgens aan te passen aan meer realistische en haalbare plannen en beleid. Het creëren van bijvoorbeeld een woonmilieu uit dit ideaalbeeld kan goed aansluiten bij de leefstijl van de doelgroep. Ook zal dit meer op projectbasis uitgevoerd moeten worden. Ook het gebruik van publiekprivate samenwerking waarbij de gebruikers zelf invloed hebben op het planningsproces zou een nuttig instrument hierbij kunnen zijn.

Het bottom-up benaderen van de leefstijlen via de woonwensen heeft als voordeel dat de emotie van het wonen wordt meegenomen in het uiteindelijke resultaat. Mensen kiezen vaak een woning omdat ze deze mooi vinden, of omdat ze de omgeving mooi vinden. Deze keuze is vaak meer gestoeld op emotie dan op een redenering vanuit de gebruiker zelf. Als men begint bij een ideaalbeeld denkt de gebruiker vanuit dezelfde emoties als bij de keuze voor een woning. Hierdoor ervaart de gebruiker het eindresultaat waarschijnlijk als beter en zal hij dit eerder “mooi” vinden dan bij een benadering vanuit de leefstijlen. Als er vanuit de woonwensen leefstijlen gegenereerd kunnen worden, is de koppeling tussen de woonwensen en leefstijlen makkelijker te maken. Senioren in de ene leefstijl vinden bijvoorbeeld een woning in de natuur “mooi” en senioren in een andere leefstijl vinden bijvoorbeeld een woning bij uitgaansgelegenheden “mooi”

Bij het bouwen voor senioren speelt hulpbehoefendheid een rol. De gezondheid zal mogelijk afnemen. Dit hoeft echter niet altijd een belemmering te zijn voor het actief participeren in de maatschappij. Wel kan dit in sommige gevallen leiden tot een verplichte verhuizing. Dit kan vermeden worden door het bouwen van levensloopbestendige woningen en woningen die gemakkelijk aangepast kunnen worden aan eventuele veranderingen in het leven van een senior. Via de Wet Maatschappelijke Ondersteuning kunnen sommige aanpassingen aan de woning deels of geheel gefinancierd worden. Het zolang mogelijk zelfstandig blijven wonen staat in de WMO centraal. Het is ook mogelijk al bij de bouw van een woning hierop in te spelen door middel van woningkeurmerken zoals Woonkeur. Bij dit keurmerk staat flexibiliteit van de woning centraal. Ook de ligging van de woning ten opzichte van voorzieningen en uitvalswegen wordt meegenomen. Op deze manier zijn woningen te realiseren waarbij de senior zolang mogelijk thuis kan blijven wonen. Door eerst te kijken naar de woonwensen van senioren, en vervolgens gebruik te maken van levensloopbestendige woningen, bijvoorbeeld door middel van het gebruik van keurmerken zoals woonkeur, kan men vanuit een ideaalbeeld van senioren verschillende woonmilieus creëren die langere tijd benut kunnen worden, en waarbij ook latere generaties bewoners naar tevredenheid kunnen wonen.

6.3 Reflectie

Bij dit onderzoek is gekeken of een bestaand leefstijlen model, eventueel met aanvullingen, bruikbaar is om een koppeling tussen leefstijlen en woonwensen aan te brengen. Deze benadering heeft als nadeel, dat in dit geval gekozen is voor een leefstijlenbenadering, waarbij de woonwensen zelf weinig aan bod komen. Daarom kan men bij een vergelijkbaar onderzoek beter kijken naar een leefstijlenmodel, waarbij de koppeling tussen de woonwensen en de leefstijlen duidelijker naar voren komt. Hiervoor worden in paragraaf 6.2 aanbevelingen gedaan, zoals bijvoorbeeld de bottom up benadering.

De leefstijlen bottom up genereren levert echter ook problemen op. Er is een groot scala aan verschillende woonwensen te benoemen, zonder dat er duidelijke groepen gecreëerd worden. Door te kijken naar de overeenkomsten van eigenschappen van mensen met een bepaalde woonwens, kan gekeken worden of er een groep te vormen is van leefstijlen. Zo zal iemand die veel aan zijn eigen woning klust, niet snel in een huurhuis gaan zitten. Iemand die graag zijn tijd besteedt aan fietsen of wandelen, zal liever buiten de stad of in een landelijk gebied gaan wonen. Een watersporter zal liever een woning kiezen met een betrekkelijke korte afstand tot het water. Iemand die graag in de binnenstad verblijft, zal een woning kiezen dicht bij het centrum. Dus door op een logische wijze eigenschappen van mensen te selecteren die met elkaar verweven zijn, kan men daar de woonwensen aan koppelen.

Ook kan men kijken naar bestaande woonmilieus om vervolgens te zien of deze mensen eigenschappen hebben, die met elkaar overeenkomen en op welke manier deze eigenschappen te maken hebben met woonwensen.

Tot slot spelen financiële aspecten en de locatie factoren ook een rol voor het vaststellen van de woonwensen. De gewenste woning zal betaalbaar moeten zijn en op de gewenste plek moeten staan.

Indien een dergelijk onderzoek naar leefstijlen plaats zal vinden, is het handig om een leefstijlenmodel te nemen dat meer betrekking heeft op de woonwensen van senioren. Een voorbeeld daarvan zijn de leefstijlen van Uhrhahn (2002). Dit zijn de volgende leefstijlen:

Stedeling: Stedelijke dynamiek, nabijheid van voorzieningen, herkenbaarheid.	Netwerker: internationalisering, ongebondenheid, bereikbaarheid.	Dromer: eigen huis, individuele expressie, groene setting.
Buitenwoner: Individuele uitstraling, nabijheid landschap. Veel buitenruimte.	Dorpeling: sociale samenhang, collectieve identiteit, nabijheid.	Doener: Sleutelen aan woning, vrijheid, gebruiksmogelijkheden.
Comfort-woner: Veiligheid, hoog voorzieningen niveau, collectieve identiteit.	Woon econoom: financiële afweging, woonwensen ondergeschikt, interne kwaliteit.	Villa-Bewoner. Representatief, kant en klaar, oprijlaan.

Tabel 6.1: Leefstijlen Uhrhahn (2002) Bewerking G. H. Langhout.

In deze leefstijlen zitten verschillende aspecten, die verweven zijn met het leven van de gebruikers in dit onderzoek. Voorbeelden daarvan zijn de leefstijlen als de Stedeling, de Doener, Comfort-woner en Wooneconoom. De Doener bijvoorbeeld, houdt van sleutelen aan de eigen woning, vrijheid en gebruiksmogelijkheden. Dit heeft een duidelijke relatie met de woonwensen. Zo zal hij waarschijnlijk liever een koopwoning hebben, en een ruimte voor gereedschap en misschien een buitenruimte. Op een flat is het moeilijker klussen.

Het aspect gezondheid lijkt niet aan bod te komen in dit leefstijlen model. Dit is een nadeel, omdat het voorgaande onderzoek over senioren gaat.

Een voordeel van dit model is dat de aspecten apart worden bekeken per leefstijl. De aspecten zoals die gebruikt zijn in het model van Puylaert, zijn met elkaar verweven in de leefstijlen, maar hebben toch afzonderlijk invloed op de variabelen binnen de leefstijlen. Zo speelt bijvoorbeeld het inkomen een belangrijke rol bij de gewenste huurprijs. In het model van Uhrhahn (2002) zijn er per leefstijl echter andere aspecten waar te nemen. Dit is een voordeel ten opzichte van het model van Puylaert (2001), aangezien de aspecten afzonderlijk meer invloed lijken te hebben op de woonwensen van senioren dan als zij verweven zijn.

Een andere benadering om tot woonwensen voor senioren te komen zou de levensloopbenadering kunnen zijn. Hierbij kan er gekeken worden naar de bestaande situatie van senioren, en welke emoties bij het wonen van toepassing zijn. Senioren hebben tijdens hun leven vaak gevoelens ontwikkeld over bepaalde aspecten van het wonen. Zo zullen er senioren zijn die bijvoorbeeld nooit in een grote stad zouden willen wonen, en omgekeerd mensen die liever niet op het platteland willen wonen.

Op grond van deze overwegingen kan geconcludeerd worden dat het de moeite waard lijkt verder onderzoek naar een koppeling van leefstijlen en woonwensen te doen. Hierbij zou een keuze voor een ander model van leefstijlen, zoals bijvoorbeeld dat van Uhrhahn (2002), gemaakt kunnen worden op basis van de relatie van het model met de woonwensen.

Gerlof Langhout, 6 september 2009.

7. Literatuur.

Bourdieu, P. (1979) "La Distinction", Parijs: Editions de minuit, 1979: 140-141

CBS (2008) "bevolkingspiramide" <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/piramide-fx.htm>

Kullberg, J. (2005) "Ouderen van nu en van de toekomst, hun financiële spankracht, zorgbehoefte en woonwensen" Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Luijkx, K. (2006), "Leefstijl en woon-, welzijns- en zorgwensen van ouderen" IVA, Tilburg

Luijkx, K., met medewerking van K. Pardoel (2005), "Ouderensegmenten. Behoeften wonen, welzijn en zorg in de wijk". Tilburg: IVA.

Nio, I (2000) "LEEFSTIJLEN: NIEUWE DILEMMA'S VOOR DE RUIMTELIJKE ORDENING"

Pennen van der T. (2007), "Eenzaam maar nooit alleen" Onderzoeksinstituut OTB, Delft

Puylaert, H. J. M. (2001) "Senioren & Wonen: senioren en ruimtelijke ordening" p: 32 Den Haag

Scharf, T. Phillipson. C. Smith, A. E. (2005) "Multiple Exclusion and Quality of Life amongst Excluded Older People in Disadvantaged Neighbourhoods" Office of the Deputy Prime Minister, London

Scharf, T. Phillipson. C. Smith, A. E. (2004) "The impact of government policy on social exclusion among older people" Office of the Deputy Prime Minister, London

SmartAgent company (2000) "Rapport Woonbeleving" Smart Agents, Leusden

TNO (2001) "Senioren & Wonen, met succes inspelen op de woonbehoeften van 50-plussers" Senmar Consultancy BV. Rotterdam.

VROM, (2006), "WoON" ministerie van VROM, Den Haag: ministerie van VROM

VROM, (2006), "Ouderen onder dak, een onderzoek naar wonen, welzijn en zorg voor ouderen in kleine dorpen." Den Haag: ministerie van VROM

WRR, (2005) "Vertrouwen in de buurt" Amsterdam University Press, Amsterdam

Internet pagina's

Ministerie van Volksgezondheid (2008) "Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)" <http://www.minvws.nl/dossiers/wmo/default.asp> bezocht meerdere malen in juli 2008.

Motivaction (2009) "mentality"
http://www.motivaction.nl/105/Segmentatie/Mentality_tm/

Nationaal Kompas Volksgezondheid (2008) "*Huishoudenssamenstelling samengevat*" Volksgezondheid Toekomst Verkenning.
http://www.rivm.nl/vtv/object_document/o3107n21019.html

Uhrhahn Urban Design (2002) "*Conceptencatalogus Ruimte voor Ruimte*"
http://www.taken.nl/landschapsplannen/RvR/RvR_conceptencat_V.pdf
bezocht 6 september 2009.

Woonkeur (2009) <http://www.woonkeur.nl/>.